

ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

ΕΤΟΣ Δ΄ | ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016 | ΤΕΥΧΟΣ Γ΄

ΑΓΙΟΣ ΣΤΥΡΙΑΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΙΣ

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

ΕΤΟΣ Δ'

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2016

Έκδότης - Ίδιοκτήτης:

Ιερά Μητρόπολις Τριμυθούντος

Τ.Θ. 11001, 2550 Ίδάλιον

Τηλ.: 00357-22527000

Fax: 00357-22526363

E-mail: info@imtrimythountos.org.cy

www.imtrimythountos.org.cy

Ύπευθυνος Σύνταξης - Έπιμελητής:

Άνδρέας Ζαχαρίου

Φιλολογική Έπιμέλεια:

Συντακτική Όμάδα του Περιοδικού

ISSN: 2301-2536

Έκτύπωση:

Γραφικές Τέχνες «ΜΕΛΙΣΣΑ»

Τηλ.: 0030 23970 23313

E-mail: melissa@melissaprint.com

Τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα προέρχονται ἀπὸ τὴ
Συντακτικὴ Όμάδα τοῦ Περιοδικοῦ.

Οἱ συνεργάτες καὶ ἀρθρογράφοι ἔχουν τὴν ἀπό-
λυτη εὐθύνη τῶν ἀπόψεων καὶ θέσεων ποὺ ἐκ-
φράζουν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ	1
ΕΟΡΤΙΑ	
Π. Παναγιωτόπουλου, «Καλὸν τῷ Χριστῷ συμφεῦειν διωκομένῳ». Ἡ φυγὴ στὴν Αἴγυπτο	2
ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΑ	
Ν. Τζιράκη, Ἡ εὐχαριστιακὴ θεολογία κατὰ τὸν ΙΖ' αἰ. καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατρι- άρχης Κύριλλος Λούκαρις (1620-1638)...	9
ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΚΑ	
Πρωτ. Β. Γεωργόπουλου, Οἱ περὶ τοῦ Θεοῦ πλάνες τῶν Μορμόνων. Συνοπτικὴ παρουσίαση.....	21
ΠΟΙΚΙΛΙΑ	
Άγγ. Χατζηγιάννου, Ἡ ἱερά μονὴ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στὸν Ἰορδάνη πο- ταμὸ	24
ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ	
Β. Καλαντζόπουλου, Άγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς.....	31
Μ. Ματθαίου, Άγιος Ἀναστάσιος ὁ Πέρ- σης	40

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

«Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, τὸ παρὸν μυστήριον ἐκδιηγούμενοι. Τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ διαλέλνται, ἢ φλογίνη ῥομφαία τὰ νῶτα δίδωσι, καὶ τὰ Χερουβείμ παραχωρεῖ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· κἀγὼ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς μεταλαμβάνω οὐ προεξεβλήθην διὰ τῆς παρακοῆς».

Ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καταργεῖ τις συνέπειες τῆς παρακοῆς τοῦ πρώτου Ἀδάμ, ἀναπλάθοντας τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ ἄς σκικρτήσουμε ἀπὸ πνευματικὴ ἀγαλλίαση καὶ ἄς δοξολογήσουμε κατὰ πῶς δεῖ διὰ τὴν ἄφατη φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότη.

Ὁ Τερτυμυδούντος Βαρνάβας

**«ΚΑΛΟΝ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
ΣΥΜΦΕΥΓΕΙΝ ΔΙΩΚΟΜΕΝΩ»
Η ΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ**

Πέτρου Παναγιωτόπουλου
Δρ. Θεολογίας - Φυσικού
Αρχισυντάκτου Ἰστοσελίδας «Πεμπτουσία»

Ενα ἀπὸ τὰ πιὸ συναρπαστικά, ἀλλὰ καὶ πολὺ διδακτικά γεγονό-
τα ποὺ συνδέονται μὲ τὴ Γέννηση τοῦ Κυρίου, εἶναι ὅπως δὴ-
ποτε ἢ μετάβαση τοῦ νεογέννητου Ἰησοῦ μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν
Αἴγυπτο. Πρόκειται γιὰ ἓνα συμβάν, τὸ ὁποῖο συνηθίζουμε νὰ ἀνα-
φέρουμε μὲν στὶς ἐκκλησιαστικὲς συνάξεις, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ δεῦτερο
«πλάνο» σὲ σχέση μὲ τὸ ὑπόλοιπο σκηνικὸ τῆς ὑπερφυοῦς γέννησης
τοῦ Θεοῦ ἀπὸ γυναίκα Παρθένο.

Σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ διήγηση, ὁ Ἡρώδης πληροφορήθηκε
τὴ γέννηση τοῦ νέου Βασιλέα ἀπὸ τοὺς Μάγους. Θορυβημένος γιὰ τὴ
διατήρηση τῆς ἐξουσίας του, ὁ αἰμοσταγῆς ἡγεμόνας ἀποφάσισε νὰ
ἐξαλείψει αὐτὴν τὴν ἀπειλή, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται ἀκόμη γιὰ ἓνα ἀδύ-
ναμο βρέφος. Ἐξάλλου, γιὰ τὸν ἀρχομανῆ Ἡρώδη ἡ ἱστορικὴ γραφίδα
λέει πὼς ἦταν ἀδίστακτος: δὲν δίστασε νὰ ἐξοντώσει ἀκόμη καὶ ἄτομα
τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ του περιβάλλοντος, ὅταν διαπίστωσε πὼς
στέκονταν ἐμπόδιο στὰ σχέδιά του.

Ὁ Ἰωσήφ πληροφορεῖται τὸν κίνδυνο ἀπὸ ἓναν ἄγγελο. Καὶ ἀμέ-
σως σπεύδει νὰ προφυλάξει τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τὴ μῆνι τοῦ Ἡρώδη. Γιὰ
μία ἀκόμη φορὰ ὑπακούει στὸ σχέδιο τῆς θείας οικονομίας, παραδίδο-
ντάς μας ἓνα αὐθεντικὸ μάθημα ἀγάπης καὶ συμμόρφωσης στὴ θεία
ἐντολή. Τὴν πρώτη φορὰ ἦταν ὅταν διαπίστωσε πὼς ἡ μνηστή του
ἦταν ἔγκυος καὶ δὲν θέλησε νὰ τὴ διώξει, οὔτε νὰ ἐφαρμόσει τὸ σκλη-
ρὸ μωσαϊκὸ νόμο τιμωρώντας τὴν. Καὶ ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι ἡ
κυοφορία προερχόταν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, ἔκανε στὴν ἄκρη τὶς ἀμ-
φιβολίες του καὶ προστάτευσε τὴν Παρθένο μνηστή του, δίνοντας στὸ

νεογέννητο Σωτήρα τὸ ὄνομα πού τοῦ ὑποδείχθηκε (Ἰησοῦς).

Τώρα, λοιπόν, θὰ θέσει τὸν ἑαυτό του στὴν ὑπηρεσία τῆς θείας βουλῆς καὶ δὲν θὰ ἀναρωτηθεῖ τί εἶδους Θεὸς εἶναι αὐτός, τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἀπειλεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους¹. Καὶ θὰ ὑποβάλλει τὸν ἑαυτό του σὲ μία ἀκόμη ταλαιπωρία. Ἀφοῦ, δηλαδή, διέσχισε προηγουμένως σχεδὸν ὅλη τὴ γῆ τοῦ Ἰσραὴλ (ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ στὰ βόρεια, πρὸς τὴ Βηθλεέμ στὸ νότο, μία ἀπόσταση περίπου 150 χιλιομέτρων) λόγω τῆς ἀπογραφῆς, τώρα καὶ γιὰ νὰ διασφαλίσαι τὴ ζωὴ τοῦ μικροῦ Ἰησοῦ θὰ μετακινήσει τὴν οἰκογένειά του στὴν Αἴγυπτο.

Ὁ προορισμὸς δὲν ἦταν κοντινὸς οὔτε εὐκόλος. Τὸ ταξίδι πρὸς τὴν Αἴγυπτο ὑπολογίζεται ὅτι κάλυπτε μία ἀπόσταση περίπου 300 χιλιομέτρων σὲ εὐθεία γραμμὴ ἢ περίπου 500 χιλιομέτρων ὀδικῶς, καὶ μάλιστα διασχίζοντας μία ιδιαίτερα ἀφιλόξενη ἔρημο. Μετὰ τὴν κοπιαστικὴ πορεία ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ στὴ Βηθλεέμ, λοιπόν, μία νέα ὁδοπορία περιμένει τὴ Μαρία καὶ τὸν Ἰωσήφ.

Πρὶν ἀπὸ λίγο, στὸ πρόσωπο τῶν κατοίκων τῆς Βηθλεέμ, οἱ Ἰουδαῖοι ἀρνήθηκαν νὰ προσφέρουν καταφύγιο στὴν ἐτοιμόγεννη Μαρία. Καὶ τώρα, στὸ πρόσωπο τοῦ ἡγεμόνα τους, ὁ ἀργότερα θεοκτόνος λαὸς ἐπιχείρησε νὰ δύσει τὸν ἥλιο τῆς Δικαιοσύνης ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνατολή του. Προηγουμένως, ἡ γῆ πρόσφερε στὸ Σωτήρα τὸ Σπήλαιο, γιὰ νὰ γεννηθεῖ - καὶ τώρα τοῦ προσφέρει τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου γιὰ νὰ γλιτώσει ἀπὸ τὸ μῖσος τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων.

Καὶ ὁ Θεὸς, πού γιὰ νὰ ἀναδείξει τὸν πλοῦτο μας, γεννήθηκε φτωχός, ἄοικος, ντυμένος μὲ ἄθλια κουρέλια², ἀπὸ βρέφος ἀκόμη ὑποφέρει καὶ ταλαιπωρεῖται γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ μᾶς, ἀκριβῶς, ἦλθε ταπεινός, ἄσημος, σὲ μία φάτνη, καὶ μεγάλωσε κυνηγημένος. Ὁ τεχθεὶς Θεὸς μόλις ἔρχεται στὸν κόσμον μᾶς γεύεται τὴ μῆνη τῶν χθονίων ἐξουσιῶν καὶ ἐξορίζεται προκειμένου νὰ διαφύγει τὸν κίνδυνον

1. Ὁ ἅγ. Νικόδημος Ἀγιορείτης ἀπαντᾷ σχετικὰ, ὅτι ἂν δὲν ἔφευγε ὁ Χριστός, θὰ προέκυπταν ἀντιρρήσεις καὶ ἐπιφυλάξεις, ὅτι δὲν τὸν σκότωσε ὁ Ἡρώδης, γιατί ἐγινε φαινομενικὰ ἄνθρωπος, βλ. *Συναξάριον 26ης Δεκεμβρίου, Συναξαριστῆς τῶν Δώδεκα Μηνῶν τοῦ Ἐνιαυτοῦ*, τόμ. 2, ἔκδ. Ὁρθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 410.

2. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΙΤΩΝ, *Υπόμνημα*, PG 120, 1125A.

ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἦλθε γιὰ νὰ εὐεργετήσῃ³. Μόλις γεννιέται, γνωρίζει τοὺς καρποὺς τοῦ μίσους καὶ τῆς θλίψης, ἀντιμετωπίζοντας ἐξαρχῆς μὲ πραότητα, ὑπομονὴ καὶ ἀνεξικακία τοὺς διώκτες του.

Ἡ «περιπέτεια» αὐτῆ, ὅμως, τοῦ νεοφερμένου στὴ γῆ Λυτρωτῆ φέρει ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἄλλες συμπαραδηλώσεις καὶ προτυπώσεις. Τὸ ἴδιο τὸ εὐαγγελικὸ κείμενο, ἐξάλλου, ὑπενθυμίζει τὴν ἐπαλήθευση τῶν σχετικῶν προρρήσεων: «ὅτι νῆπιος Ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ ἠγάπησα αὐτὸν καὶ ἐξ Αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ» (Ψσ. 11, 1) – «Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου» (Μθ. 2, 15).

Καταρχάς, ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι κάποτε ἓνας ἄλλος Ἰωσήφ, ὁ γιὸς τοῦ Πατριάρχῃ Ἰακώβ, πῆρε τὸν ἴδιο δρόμο, διωγμένος καὶ αὐτὸς καὶ ἐξανδραποδισμένος ἀπὸ τὸν φθόνο τῶν ἀδελφῶν του. Ὅπως ἀντίστοιχα, καὶ οἱ σφαγιασθέντες παῖδες τῆς Βηθλεὲμ ἀποτελοῦν μία *προθυσία*, πρὶν ἀπὸ τὸν σφαγιασμὸ τοῦ Ἀμνοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἀκολουθήσει μερικὲς δεκαετίες ἀργότερα⁴. Ἀλλὰ καὶ πρὸ πέρα, στὴν ἐσχατολογία τῆς Ἀποκάλυψης, τὸ ἄκακο παιδίον/ὁ Ἀμνός, νικᾷ τις δυνάμεις τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ αἵματος, ποὺ ἐκπροσωπεῖ ἐδῶ ὁ (γερασμένος) Ἡρώδης.

Σὲ μιὰ ἄλλη προοπτικῆ, αὐτὴν τῆς Ἐξόδου ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ Χριστὸς κατεβαίνει στὸν ἄδη τῆς Αἰγύπτου, γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴ Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Ἡ Αἴγυπτος μὲ τὴ σειρά της ξενίζει αὐτὸν ποὺ κάποτε τὴν ταλαιπώρησε γιὰ τὴν κακοξενία της⁵, γιὰτὶ οἱ ρόλοι ἔχουν πλέον ἀντιστραφεῖ. Ὁ διώκτης βασιλιάς, ὡς ἄλλος Φαραῶ, ἐδρεύει πλέον στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἐνῶ ἡ χώρα τοῦ Νείλου εἶναι αὐτὴ ποὺ παρέχει καταφύγιο στὸν γενάρχη τοῦ Νέου Ἰσραὴλ. Ὁ Κύριος εἰσέρχεται πρὸς αὐτὴν ὡς πρωτότοκος, γιὰ νὰ διαλύσει τὸ πένθος ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐκείνη σκληρὴ τιμωρία ποὺ ἐπέβαλε στοὺς σκληροκάρδιους κατοίκους της.

3. Βλ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Ἀνακρεόντεια*, PG 87Γ', 3748D.

4. Βλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος 38, Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἶπουν τὰ Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος, 18*, PG 36, 332B.

5. Βλ. ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ, *Λόγος 4*, PG 107, 36B.

Κάποτε ἡ Αἴγυπτος μετεβλήθη σὲ χώρα σκότους καὶ τὰ νερά της ἔγιναν αἷμα. Τώρα δέχεται τὴ θεία εὐλογία, ὑποδέχεται καὶ περιθάλλει τὸν καταδιωκόμενο Ἀθῶο καὶ τὴν οἰκογένειά του. Ἐκεῖνος ποὺ κάποτε τιμώρησε τὴν ἐπηρμένην ὄφρυν τῶν παντοδύναμων Αἰγυπτίων, τώρα καταλλάσσεται καὶ συμφιλιώνεται μαζί τους. Τοὺς ἐμπιστεύεται τὴν παρουσία του, ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τοῦ παρεσχέθη ἀφειδῶς⁶.

Ἀντὶ γιὰ τὸ παλαιὸ πένθος, σκορπίζει στὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου χαρά. Καὶ ἡ τελευταία, ποὺ ἀνέκαθεν ἦταν ἰσοδύναμη μὲ τὸ σκοτάδι⁷, γίνεται πλέον τόπος χαρᾶς, ἀναπαύσεως καὶ σωτηρίας. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος, ἡ εἴσοδος τοῦ Χριστοῦ στὴ χώρα τὴν καθαρίζει ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἄγος καὶ ἡ ἔλευση τοῦ κυνηγημένου Χριστοῦ στὴν παλαιὰ χώρα τῆς δουλείας, τὴν ἔκανε πολὺ περισσότερο εὐφορη ἀπ' ὅσο θὰ μπορούσε νὰ τὴν κάνει τὸ μεγάλο ποτάμι της. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων θεομάχων ἐπιζητοῦν νὰ μάθουν τὴ θεία ἀλήθεια, καὶ ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Βρέφους στὸν τόπο τους, γεμίζει τὶς καρδιές τους μὲ ἀγαλλίαση⁸.

Κατὰ μία ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς ἐρμηνευτικῆς παράδοσης⁹, ἡ μετάβαση στὴν Αἴγυπτο ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἐκκρίζωσης τῶν εἰδωλολατρικῶν παραδόσεων ποὺ κυριαρχοῦσαν στὸν τόπο ἐκεῖνον. Μάλιστα, τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τὴν κατεξοχὴν ἐκπλήρωση τοῦ προφητικοῦ λόγιου «Ἄνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν»¹⁰, καθὼς μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Μεσσία στοὺς Αἰγυπτίους, ἕναν ἰδιαίτερα εἰδωλολατρικὸ

6. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς χριστιανικῆς παράδοσης ὑπῆρχαν μαρτυρίες καὶ παραδόσεις γιὰ τὴ φιλοξενία ποὺ ἔτυχε ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἰησοῦ, τοὺς τόπους ἀπὸ τοὺς ὁποίους πέρασαν κ.λπ.

7. Ἡ Αἴγυπτος στὴν παράδοση τῆς ἀσκητικῆς γραμματείας θεωρεῖται τόπος σκότους καὶ παθῶν, βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ, 100 Παρηγορητικὰ Κεφάλαια 5, *Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν*, τόμ. Α', μετ. Α. Γαλίτη, Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 1989³, σ. 330· ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΤΟΥ ΛΙΒΥΟΥ, *Ἐκατοντὰς Δευτέρα* 35, ὅπ.π., τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1988², σ. 280.

8. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Λόγος*, PG 56, 392.

9. Βλ. λ.χ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ, *Περὶ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν*, PG 86Α· 368CD. Πρβλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστής*, ὅ.π., σ. 411.

10. *Ἦσ.* 35, 5.

λαό, ἀνοίγονται τὰ μάτια καὶ συνειδητοποιοῦν τὰ ἀπατηλὰ πιστεύω τους. Ἡ θεία αὐτὴ ἐπίσκεψη ὀδηγεῖ καὶ στὴν ἐκπλήρωση μιᾶς ἀκόμη προφητείας, σχετικῆς μὲ τὴν καταστροφή τῶν ψευδῶν εἰδώλων: «*Ἰδοὺ Κύριος καθήσεται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ*»¹¹.

Ἡ φυγὴ τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἰησοῦ στὴν Αἴγυπτο ἀποτελεῖ λοιπὸν ἕναν ἐπιπλέον κρίκο στὴν ἀλυσίδα τοῦ σχεδίου τῆς θείας οἰκονομίας, ἕνα ἀκόμη συμβάν πού θεωρεῖται *μαρρία* γιὰ τοὺς ὀρθολογιστὲς Ἑλληνες καὶ *σκάνδαλο* γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς Ἰουδαίους. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐπισημαίνει λ.χ. ὅτι ὁ ἄλλοτε πρωτότοκος Ἰσραὴλ κατέληξε τρίτος στὰ πρεσβεῖα, ὕστερα ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς Αἰγυπτίους: μέσῳ τῶν Μάγων, οἱ Ἀσσύριοι προσέφεραν πρῶτοι τιμὲς στὸν νεογέννητο Χριστό, ἐνῶ οἱ Αἰγύπτιοι δέχθηκαν καὶ φιλοξένησαν τὸν καταδιωχθέντα ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς τοῦ Ἰησοῦ¹².

Κατὰ μία ἔννοια, λοιπὸν, ὁ διωγμὸς καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Χριστοῦ ἐκπροσωπεῖ μία εὐρύτερη κατάσταση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα τοῦ Χριστιανοῦ, ὁ θεῖος λόγος κυοφορεῖται καὶ γεννᾶται στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ὁ Χριστὸς «*μορφώνεται ἐν ἡμῖν*»¹³. Μὲ τὴν ἀναγέννηση αὐτὴ, ὅμως, ἀπειλεῖται ἡ κυριαρχία τῶν παθῶν στὸν ἄνθρωπο, καὶ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὸν ἀνθρώπινο βίο κρίνεται ὡς ἀνεπιθύμητη καὶ διώκεται ἀπὸ αὐτά. Μπορεῖ, ὡστόσο, ὁ Θεὸς νὰ ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴ διάνοια καὶ τὶς πράξεις μας, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ παραμένει ἢ καταφυγὴ καὶ παρηγοριά μας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συστήνει πῶς, ἂν ὁ Χριστὸς «*καθυστερήσει*» στὴν Αἴγυπτο, νὰ τὸν προσκαλέσουμε καὶ πάλι στὴ ζωὴ μας, μολονότι ἐκεῖ τὸν τιμοῦν περισσότερο¹⁴.

11. *Ἦσ.* 19, 1. Πρβλ. τὸν 11^{ον} Οἶκο τῶν *Χαιρετισμῶν* τῆς Θεοτόκου: «*Λάμψας ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, φωτισμὸν ἀληθείας, ἐδίωξας τοῦ ψεύδους τὸ σκότος· τὰ γὰρ εἶδωλα ταύτης Σωτήρ, μὴ ἐνέγκαντά σου τὴν ἰσχὴν πέπτωκεν*». Γιὰ τὶς σχετικὲς μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Κυρίου στὴν Αἴγυπτο παραδόσεις, βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστής*, ὁ.π., σσ. 411-413.

12. Βλ. ὁ.π., PG 56, 391.

13. Πρβλ. *Γαλ.* 4, 19.

14. Βλ. *Λόγος 38*, *Εἰς τὰ Θεοφάνια*, εἶπουν τὰ *Γενέθλια τοῦ Σωτήρος 18*, PG 36, 332B.

Σχετικά με την παραμονή του Χριστού στη χώρα του Νείλου, οί εκκλησιαστικοί ιστορικοί δέν συμφωνοῦν σέ ἓνα ὀρισμένο χρονικό διάστημα¹⁵. Ἀξίζει ὡστόσο νά ἀναφερθεῖ μία σχετική παράδοση πού διέσωσε ἡ δυτική Χριστιανοσύνη σχετικά μέ τήν παρουσία τοῦ ἁγίου Ἀφροδισίου, ὁ ὁποῖος ἦταν ἱερέας τοῦ Ἡλίου στήν Αἴγυπτο, ἀλλά πίστεψε στή θεότητα τοῦ νεοφερμένου Βρέφους, προσέφερε καταφύγιο στήν οἰκογένεια καί ἀργότερα ἔγινε ἱερέας τῆς Ἐκκλησίας καί μαρτύρησε στή Γαλλία¹⁶.

Σέ μιὰ ἐποχή ἔξαρσης τοῦ φαινομένου τῆς μαζικῆς μετακίνησης πληθυσμῶν καί γενικευμένης προσφυγιᾶς, ὁ Ἰησοῦς στήν Αἴγυπτο προβάλλει γιά ἄλλη μία φορά ὡς τὸ πρότυπο τοῦ προδομένου καί κυνηγημένου ἀπὸ δικούς καί ξένους πρόσφυγα, προστάτη τῶν κάθε εἴ-

15. Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΠΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστής*, ὁ.π., σ. 413.

16. Βλ. SABINE BARING-GOULD, *Lives of the Saints*, τόμ. 3, John Hodges, London 1872², σ. 407· EDWARD HEALY THOMPSON, *The Life and Glories of Saint Joseph*, Aeterna Press, χ.τ., 1980.

δους ανέστιων τῆς Ἱστορίας. Σὲ ἐποχὲς ποὺ ἡ εἰκόνα τοῦ πρόσφυγα λαμβάνει ἀρνητικὸ πρόσημο καὶ προκαλεῖ ἐπιφύλαξη ἢ καὶ ἀπέχθεια, βλέπουμε στὸ ἱερὸ κείμενο τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ νὰ μὴν ντρέπεται νὰ ἀναλάβει αὐτόν (ἀκόμη ἕναν) τὸν ἐλάχιστα τιμητικὸ ρόλο. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος προτρέπει, ἂν ὁ Χριστὸς φυγαδευθεῖ, νὰ συμφυγαδευθοῦμε πρόθυμα μαζί του, γιατί εἶναι προτιμότερο νὰ τὸν ἀκολουθοῦμε ὅταν διώκεται¹⁷. Ὁ ἱερὸς Πατέρας μᾶς θέτει ἔτσι μπροστὰ σὲ ἕνα ἀπὸ καθῆκον τῆς «ἐν ἡμῖν ἐλπίδος»¹⁸, ἀπέναντι στοὺς ἐλάχιστους ἀδελφούς του -θύματα τῶν πολέμων καὶ τῆς ἀδικίας ποὺ ἔχουν πολλαπλασιαστεῖ πὰ στὶς πόρτες μας.

17. Βλ. *Λόγος 38*, ὅπ.π.: «Καλὸν τῷ Χριστῷ συμφεύγειν διωκομένῳ».

18. Πρβλ. *Α΄ Πέτρ.* 3, 15.

Η ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΛΟΥΚΑΡΙΣ (1620-1638)

Νικ. Τζιζιάκη

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(τελευταῖο)

δ. Ἡ σύνοδος Ἱεροσολύμων 1672

Δύο μῆνες περίπου μετὰ τὴν σύνοδο Κωνσταντινουπόλεως 1672 συνεκλήθη στὰ Ἱεροσόλυμα μεγάλη τοπικὴ σύνοδος (71 μέλη) ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ οἰκείου πατριάρχου Δοσιθέου. Τὰ αἷτια καὶ ὑπῆρχαν καὶ ἦταν γνωστὰ ἤδη ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως 1672 (ΔΣΜ II 687 [767]). Ἡ ἀφορμὴ γιὰ τὴν σύνοδο Ἱεροσολύμων ξεπήδησε ἀπὸ τὴν διαμάχη ποὺ ξέσπασε στὴ Γαλλία μεταξὺ Ἰανсениστῶν (μὲ κύριους ἐκπροσώπους τοὺς P. Nicole καὶ A. Arnauld) καὶ τῶν Καλβινιστῶν (μὲ ἐκπρόσωπό τους τὸν ἱεροκλήρυκα J. Claude) καὶ ἀφοροῦσε κατὰ κύριο λόγο στὸ θέμα τῆς μεταβολῆς/μετουσίωσεως στὴ Θεία Εὐχαριστία¹.

Εἰδικότερα, ὁ J. Claude γραπτῶς καὶ προφορικῶς ἰσχυριζόταν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπορρίπτει μὲ βᾶση τὸ 17^ο κεφ. τῆς «Λουκάρειας Ὁμολογίας» τὴ μετουσίωση καί, ἐπομένως, συμφωνεῖ μὲ τὴν

1. Βλ. καὶ G. PODSKALSKY, *ὁπ.π.*, σσ. 487 ἐξ., ὅπου καταχωρίζεται παράρτημα Α' μὲ τίτλο: «Ἡ εὐχαριστιακὴ ἔριδα τοῦ 17ου αἰώνα».

ἀντίστοιχη προτεσταντική διδασκαλία καὶ μάλιστα με ἐκείνη τοῦ Καλβίνου. Σύμφωνα με τὴ σύνοδο, τόσο ὁ Claude ὅσο καὶ οἱ λοιποὶ κατηγοροὶ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας δὲν γνωρίζουν «οὔτε τί λέγουσιν, οὔτε περὶ τίνος διαβεβαιοῦνται, οὐκ αἰδούμενοι οὔτε κἂν τοὺς ἀνθρώπους, ὧν ἐνώπιον τοσαῦτα ψεύδεσθαι κατατολμῶσι» (ΔΣΜ II, 702 [782]).

Ἡ «ἐκμετάλλευση» τῆς προτεσταντικῆς τοποθέτησης ἐναντίον τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ πλευρᾶς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν δὲν ἦταν ἐνιαία· τὴν προσάρμοζαν κατὰ τὸ συμφέρον τους καὶ μάλιστα ἀναλόγως τοῦ κοινοῦ στοῦ ὁποῖο ἀπευθύνονταν. Ὅταν π.χ. διεξήγαγαν ἀντιπροτεσταντικὸ ἀγῶνα ἐνώπιον Ρωμαιοκαθολικῶν, ἀρνοῦνταν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία «ἐκαλβίνισε». Τὸ τελευταῖο, ἀντίθετα, τὸ δέχονταν, ὅταν ἤθελαν νὰ προσηλυτίσουν Ὁρθοδόξους στὸν Ρωμαιοκαθολικισμό καὶ ὁ λόγος, παρότι εὐνόητος, δὲν ἦταν ἀσφαλῶς οὔτε θεολογικὸς οὔτε ἔντιμος. Ζητήθηκε, λοιπόν, ἀπὸ τὸν Charles-François Olier de Nointel, πρεσβευτὴ τῆς Γαλλίας στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους ἑτεροδόξους, νὰ λάβουν ἀπαντήσεις σὲ διάφορα θεολογικὰ θέματα ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία, με κύρια ἀναφορά, βεβαίως, στοῦ θέματος τῆς μεταβολῆς/μετουσιώσεως.

Ἡ σύνοδος αὐτὴ ἔλαβε θέση ad hoc στοῦ θέματος τόσο τοῦ Λουκάρεως ὅσο καὶ τῆς φερόμενης στοῦ ὀνόματός του «Ὁμολογίας», τὴν ὁποία σαφῶς καταδικάζει. Ψυχῆ, βεβαίως, τῆς συνόδου ὑπῆρξε ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, ὁ ὁποῖος προήδρευσε τῆς συνόδου, ἐνέταξε δὲ καὶ τὴν Ὁμολογία του στὰ Πρακτικά της. Τὸ γενικότερο συμπέρασμα ποὺ μπορεῖ νὰ συναγάγει κανεὶς ἀπὸ τὴν παρούσα σύνοδο εἶναι ὅτι δόθηκε τελεσίδικη ἀρνητικὴ ἀπάντηση καὶ στὴν ἐλαφρὰ ἔστω ὑποψία, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέχτηκε ὁποιαδήποτε καλβινικὴ ἐπίδραση.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε στοῦ σημείου αὐτοῦ ὅτι ἔχουμε mutatis mutandis ἐπανάληψη τῆς τακτικῆς, τὴν ὁποία οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι τῆς Τυβίγγης ἀκολούθησαν στὸν διάλογο με τὸν πατριάρχη Ἱερεμία Β΄ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1574-1581. Ὡς γνωστόν, στὴν τρίτη Ἀπόκρισή του καὶ ἀφοῦ ὁ Ἱερεμίας διαπίστωσε ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι νὰ συμφωνήσουν με τὴ διδασκαλία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλη-

σίας, τούς γράφει: «*Ἀξιούμεν δὲ ὑμᾶς τοῦ λοιποῦ μὴ κόπους παρέχειν ἡμῖν, μηδὲ περὶ τῶν αὐτῶν γράφειν καὶ ἐπιστέλλειν, εἴ γε τούς τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρας καὶ θεολόγους ἄλλοτε ἄλλως μεταχειρίζεσθε καὶ τοῖς λόγοις τιμῶντες αὐτούς καὶ ἐπαίροντες, τοῖς ἔργοις ἀθετεῖτε... Ὡστε, τὸ καθ' ὑμᾶς, ἀπαλλάξατε τῶν φροντίδων ἡμᾶς. Τὴν ὑμετέραν οὖν πορευόμενοι, μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ μόνης ἔνεκα, εἰ βουλητόν, γράφετε. Ἔρρωσθε» (ΔΣΜ II, 489 [569]).*

Ἡ αἴσθησις ποῦ κυριαρχεῖ στοὺς κόλπους τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἓνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὸν ἀποτυχόντα διάλογο μεταξὺ τοῦ Ἱερεμίας Β' καὶ τῶν Λουθηρανῶν εἶναι ὅτι γίνεται προσπάθεια «ἐξ-πάτησης» τῶν Ὁρθοδόξων, τὴν ἀνεκτικότητα τῶν ὁποίων, μετὰ τὴ δημοσίευσή τῆς «*Λουκάρειας Ὁμολογίας*» δὲν κατενόησαν οὔτε οἱ Διαμαρτυρόμενοι οὔτε οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐκμεταλλεζόμενοι πρὸς ἴδιο συμφέρον τὸ περιεχόμενο τῆς ἐν λόγῳ «*Ὁμολογίας*».

Στὴν ἀρχή, λοιπόν, τῶν Πρακτικῶν τῆς συνόδου τῶν Ἱεροσολύμων, τὴν ὁποία συνεκάλεσε ὁ πατριάρχης Δοσίθεος κατὰ μῆνα Μάρτιο τοῦ 1672 μὲ τὴν εὐκαιρία κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στὴ Βηθλεὲμ καὶ τῆς προσέλευσής γι' αὐτὸν τὸν λόγο στὰ Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς πλήθους προσκυνητῶν, κληρικῶν καὶ λοιπῶν χριστιανῶν, ἀναφέρεται καθαρὰ ὅτι παρήλθε γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὁ καιρὸς τοῦ «*σιγᾶν*» καὶ ἦλθε ὁ καιρὸς τοῦ «*λαλεῖν*» (κατὰ τὸ χωρίο: Ἐκκλ. 3, 8). Ὁ λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀποφάσισε τώρα νὰ ὁμιλήσει καὶ μάλιστα συνοδικῶς, ἐκτίθεται μὲ ἀπόλυτη καθαρότητα, ἀναφέρεται δὲ μεταξὺ ἄλλων καὶ στὰ μηνύματα ποῦ φθάνουν ἀπὸ τὴ Γαλλία ἐξαιτίας τῆς διαμάχης μεταξὺ Ἰανсениστῶν καὶ Καλβινιστῶν γιὰ τὸ θέμα τῆς μετουσιώσεως στὴ Θεία Εὐχαριστία. Κατονομάζονται οἱ Καλβινιστές καὶ προσωπικὰ ὁ Κλαύδιος (J. Claude). Ὅλοι αὐτοὶ κατηγοροῦν τοὺς Ὁρθοδόξους «*μὴ εἰδότες οὔτε τί λέγουσιν, οὔτε περὶ τίνος διαβεβαιοῦνται*» καὶ ἐπιπλέον «*οὐκ αἰδούμενοι οὔτε κἂν τοὺς ἀνθρώπους, ὧν ἐνώπιον τσαυτὰ ψεύδεσθαι κατατολμῶσι*» (ΔΣΜ II, 702 [782]).

Τὸ χειρότερο, ὅμως, εἶναι τοῦτο: «Οἱ πρόκριτοι» τῶν Καλβινιστῶν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία πρεσβεύει τὰ ἴδια μὲ αὐτούς στὰ θεολογικὰ πράγματα, ὅχι ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τὴ διδασκαλία

της. Αντιθέτως. Τὴν κατηγοροῦν «ἐξέπιτήδεις... πρὸς ἀπάτην μάλιστα τῶν ἀπλουστέρων» (ΔΣΜ II, 703 [783]). Καὶ ὡς νὰ φοβοῦνται μήπως ἀνανήσουν καὶ μετανοήσουν «οἱ ἀθλίως ἐκείνοις προσέχοντες, ἐπένοησαν λέγειν τουτὶ τὸ προφανέστατον ψεῦδος, ὅτι ἄπερ αὐτοὶ περὶ πίστεως φρονοῦσι, ταῦτα καὶ ἡ ἀνατολικὴ φρονεῖ Ἐκκλησία» (ὅπ.π.). Προχωροῦν ὅμως περισσότερο, ὅταν ἐγκανχῶνται «ὅτι εἶ τι Καλουῖνοις κεκαινοτόμηται, τοῦτο καὶ ἡ ἀποστολικὴ φρονεῖ Ἐκκλησία, καὶ τὰ νάπαλιν» (ὅπ.π.). Τὰ ἀνωτέρω θεμελιώνει ἡ σύνοδος μὲ μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων γνωστῶν στὸν Προτεσταντικὸ κόσμον ἐν γενεῖ. Αὐτὰ εἶναι: ὁ ἀποτυχῶν διάλογος Ἱερεμία Β΄ καὶ Λουθηρανῶν θεολόγων², ἡ μετάφραση τῆς Θ. Λειτουργίας ἀπὸ τὸν ἱερέα Ναθαναὴλ Χύκα, οἰκονόμο τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου³, ἡ ἐργασία τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου «Συνταγματίον περὶ τῶν θείων καὶ ἱερῶν μυστηρίων»⁴, ἡ «Ὁμολογία» τοῦ Πέτρου Μογίλα⁵ κ.ἄ. Δὲν ἔχουν, λοιπόν,

2. Βλ. σχετικὰ: ΝΙΚ. Ε. ΤΖΙΡΑΚΗ, «Ἡ πρώτη “Ἀπόκρισις” τοῦ πατριάρχου Ἱερεμία Β΄ στοὺς Λουθηρανούς θεολόγους τῆς Τυβίγγης (1576)», στὸ *Ἀντίδωρον τῷ μητροπολίτῃ Μεσσηνίας Χρυσοστόμῳ Θεμέλῃ*, τόμ. Δ΄, Καλαμάτα 2006, σσ. 281-310 (καὶ ἀνάτυπο), ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

3. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὸν Χύκα ἢ Χίκα Ναθαναὴλ (κατὰ κόσμον Νικόλαον), ὁ ὁποῖος ἦταν λόγιος ἱερομόναχος καὶ ἔδρασε ὡς ἱεροκήρυκας, διδάσκαλος καὶ συγγραφέας σὲ διάφορες πόλεις (Ἀθήνα, Χίο, Βενετία, Κέρκυρα), ἐνῶ ὡς πατριαρχικὸς πρωτοσύγκελλος διεδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο στὴ διοίκηση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴ Βενετία μετὰ τὸν θάνατο τοῦ μητροπολίτη Φιλαδελφείας Γαβριὴλ Σεβήρου (1616). Βλ. Χ. Γ. Π(ΑΤΡΙΝΕΛΗ), «Χίκας Ναθαναὴλ», *ΘΗΕ* 12 (1968), στ. 121-122. Βλ. καὶ G. Podskalsky, *ὅπ.π.*, σσ. 206 ἐξ.

4. Γιὰ τὴν εὐχαριστιακὴ διδασκαλία τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου καὶ εἰδικότερα γιὰ τὸ θέμα τῆς μεταβολῆς/μετουσιώσεως στὴ Θεία Εὐχαριστία, πλὴν τοῦ ἀναφερόμενου ἐδῶ «Συνταγματίου» (ἐκδόθηκε στὴν Ἑνετία τὸ 1690), ἔγραψε καὶ δεῦτερο πονημάτιο μὲ τίτλο: «Ἐγχειρίδιον κατὰ τῶν λεγόντων, τοὺς Ὁρθοδόξους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Υἱοὺς κακῶς τε καὶ παρανόμως ποιεῖν τὸ τιμᾶν, καὶ προσκυνεῖν τὰ Ἅγια Δῶρα, ἠνίκα ὁ Χερουβικὸς ᾄδεται Ὑμνος καὶ ὁ ἱερεὺς φέρων ταῦτα, εἰσοδεύει εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα...», Ἑνετίησι 1776. Βλ. σχετικῶς: ΝΙΚ. Ε. ΤΖΙΡΑΚΗ, *Ἡ περὶ μετουσιώσεως...*, σσ. 50 ἐξ. Βλ. καὶ G. PODSKALSKY, *ὅπ.π.*, σσ. 167-174 κ.ἄ.

5. Βλ. ΙΩ. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Ἡ Ὁρθόδοξη Ὁμολογία τοῦ Πέτρου Μογίλα*, Ἀθῆναι 1953. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Διορθώσεις καὶ προσθαφαιρέσεις τοῦ Μελετίου Συρίγου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτρου Μογίλα*, Ἀθῆναι 1955. Βλ. καὶ G.

οί Διαμαρτυρόμενοι κανένα λόγο να άρνούνται ότι δέν γνωρίζουν τήν πίστη τής Όρθόδοξης Έκκλησίας, τή στιγμή μάλιστα πού όλα τά άνωτέρω κείμενα έχουν έκτυπωθεϊ στη Δύση. Τά πράττουν, όμως, αυτότα «άναισχυντοϋντες και προς άπάτην τών άπλουστέρων περιάπτειν ήμϊν άνοίκεια έπιχειροϋσιν» (ΔΣΜ ΙΙ, 705 [785]).

Τό χειρίστο όλων είναι ότι καταφεύγουν στο κατ' έξοχήν όλέθριο και άνυπόστατο έπιχείρημα, δηλαδή τή «Λουκάρεια Όμολογία». Αυτό είναι κατά τή σύνοδο τό συγκεκριμένο πλαστό ψευδος τους, πού στηρίζεται σε σαθρό θεμέλιο. Στο σημείο αυτό τα άναφερόμενα από τή σύνοδο έρμηνεύουν, ίσως, τόν τρόπο συγγραφής και κυκλοφορίας τής «Λουκάρειας Όμολογίας», άφοϋ είναι δύσκολο να άποδειχθεϊ όχι τόσο ή γνησιότητα τής ύπογραφής αλλά ο τρόπος με τόν όποιο υπέγραψε ο Λούκαρις. Συγκεκριμένα: Οί Καλβινιστές προβάλλουν ως «περικάλυμμα» τόν Κύριλλο Λούκαριν, ο όποιος κατά τή σύνοδο έδωσε «τυχόν» όμολογία με 18 κεφάλαια και 4 έρωτήσεις, εκπροσωπώντας «δηθεν» τήν Άνατολική Έκκλησία. Η έπιτυχία τών Καλβινιστών, άκόμη και αν ή Όμολογία δέν έχει γραφεϊ από τόν Λούκαριν, έγκειται στο ότι: α) Οί χριστιανοί τής Δύσης δέν μπορούσαν να έλέγξουν και έπομένως να άπορρίψουν τόν Κύριλλο ως συγγραφέα τής «Όμολογίας». β) Δέν μπορούσαν, επίσης, να μήν πιστέψουν ότι μιá Όμολογία πού ύπογράφεται από έναν Οίκουμενικό Πατριάρχη δέν έκφράζει τή διδασκαλία τής Έκκλησίας του. Και γ) Ούτε όμως οί χριστιανοί τής Άνατολής, δηλαδή οί Όρθόδοξοι, μπορούσαν μετά τήν κυκλοφορία τής «Όμολογίας» στην έλληνική γλώσσα να καταδικάσουν τούς Καλβινιστές ως «προφανείς» ψευτες (ως «προφανώς καταψευδομένους» [ΔΣΜ ΙΙ, 706 (786)]).

Όφείλουμε να παρατηρήσουμε στο σημείο αυτό ότι ή σύνοδος δέν μπορούσε να έχει στη διάθεσή της τήν άλληλογραφία τών συνεργαζόμενων είτε με τή Ρωμαιοκαθολική είτε με τήν Προτεσταντική Έκκλησία πρεσβευτών τών χωρών τής Δυτικής Εϋρώπης, τήν όποία έχει φέρει στο φώς ή έρευνα τών τελευταίων κυρίως δεκαετιών του 20ού αιώνα. (Χρησιμότητα είναι ή συμβολή επί του προκειμένου θέματος

σχετικῶν ἐργασιῶν τῶν G. Hering καὶ G. Podskalsky). Ἐξάλλου, ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία ἀλλὰ καὶ «παράπλευρα» κείμενα θεολογικοῦ περιεχομένου βεβαιώνουν ὅτι ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη παρενέβαινε στὰ θεολογικὰ πράγματα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μέσῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὄχι πάντοτε ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας οὔτε, ὅμως, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀναζήτησης καὶ κατίσχυσης τῆς παραδεδομένης χριστιανικῆς ἀλήθειας, ὅπως τὴ διαφύλασσε ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἐπιδιώκοντας, λοιπόν, ἡ σύνοδος νὰ θωρακίσει τὴν ἀλήθεια τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀναιρώντας τὶς παρεκκλίσεις καὶ τὰ δογματικὰ λάθη τῆς «*Λουκάρειας Ὁμολογίας*», δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτὸ τῆς νὰ κάνει «ἐκπτώσεις» στὸν πλέον πειστικὸ τρόπο διερεύνησης τῆς ἀλήθειας, οὔτε, ὅμως, μπορεῖ νὰ ἀναδιφήσει τὰ ἀρχεῖα διπλωματικῶν ἀποστολῶν ἢ κρατικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Ἀκόμα δηλαδή καὶ ἂν εἶχε τὴν ὑποψία ἢ τὴ βεβαιότητα ὅτι πίσω ἀπὸ τὴ «*Λουκάρεια Ὁμολογία*» ὑποκρύπτονται οἱ ὅποιες μὴ θεολογικὲς παρεμβάσεις, π.χ. πολιτικὲς ἢ ἄλλες συναφεῖς, φαίνεται ἀποφασισμένη νὰ μείνει μόνο στὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, ὡς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ στὸ κείμενο τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομά του φερόμενης «*Ὁμολογίας*». Ὑπὸ τὶς προϋποθέσεις αὐτὲς καὶ ἀφοῦ χαρακτηρίζει τὴν «*Ὁμολογία*» «*μέγιστον ματαιολόγημα*», ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὴ θεωρεῖ «*εὐχέρωτον... καὶ παντάπασιν ἀδύνατον*» καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πιστεῦει ὅτι, μὲ ὁδηγὸ τὸν Θεό, θὰ δειχθοῦν τὰ ἀκόλουθα:

«Πρῶτον, ὅτι Κύριλλον οὐδέποτε τοιοῦτον ἐγνώρισεν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οἷον εἶναι φασιν οἱ ἀντίδικοι, οὔτε ἐκείνου πώποτε οἶδε τὰ κεφάλαια συγγραφῆν.

Δεύτερον, ὅτι εἰ καὶ καθ' ὑπόθεσιν ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ πάντῃ λαθραίως ἐκεῖνα ἐξέδωκε, μηδενὸς εἰδότος τῶν ἀνατολικῶν, μὴ ὅτι γε τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Τρίτον, ὅτι ἡ Κυρίλλου ὁμολογία οὐκ ἔστι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογία.

Τέταρτον, ὅτι δυοῖν θάτερον, ἢ ἀδύνατον εἰδέναί τὴν ὁμολογίαν ταύτην τοὺς ἀνατολικούς, ἢ εἰδότας, ἀδύνατον ὅλως εἶναι χριστιανούς.

Πέμπτον, ὅτι οὕτως οἱ ἀνατολικοὶ ἀποστρέφονται τὰ κεφάλαια ταῦτα, ὥστε καίτοι μεθ' ὄρκου πολλάκις ἀποφαινόμενον τὸν Κύριλλον,

καὶ ἐπ' ἐκκλησίας τὰ ἐναντία τοῖς κεφαλαίοις διδάσκοντα, μόνον διότι οὐ συνέγραψε κατ' αὐτῶν, διὰ δύο πληρεστάτων συνόδων ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῶ καθυπέβαλον.

Ἔκτον δέ, ἔστω ἔκθεσις ἐν ὀλίγοις περὶ τοῦ πῶς φρονεῖ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία περὶ τῶν ἐν τοῖς κεφαλαίοις προβλημάτων» (ΔΣΜ II, 706 [786]).

Ἀκολουθοῦν τὰ πέντε κεφάλαια τῶν Πρακτικῶν, ὁ Ἐπίλογος καὶ οἱ ὑπογραφῆς τῶν μελῶν τῆς συνόδου.

Στὸ πρῶτο κεφάλαιο, τὰ μέλη τῆς συνόδου ὑποστηρίζουν τὰ ἐξῆς:

α) Πρῶτον, δὲν ὑπόσχονται νὰ ἀποδείξουν «ὅποιας... συνειδήσεως ἦν ὁ Κύριλλος». Πιστεύουν, ὡστόσο, ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ καλβινιστῆς («καλουῖνόφρων»). Ἀπὸ ὅσα μάλιστα τοῦ ἀποδίδουν οἱ κατηγοροὶ του τίποτε καὶ ποτὲ ὁ ἴδιος δὲν εἶπε ἢ δὲν κήρυξε «οὔτε ἐν συνόδῳ, οὔτε ἐν ἐκκλησίᾳ, οὔτε ἐν οἴκῳ ὀρθοδόξου τινός... οὔτε κοινῶς, οὔτε κατ' ἰδίαν» (ΔΣΜ II, 706 [786]). Ἡ σύνοδος εἶναι πεπεισμένη γιὰ ὅσα ἰσχυρίζεται, γι' αὐτὸ καὶ καλεῖ τοὺς ἐχθροὺς («ἐναντίους») τοῦ Κυρίλλου νὰ προσκομίσουν μάρτυρες ὅχι ὅμως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους, γιὰτὶ δὲν κρίνονται ἀξιόπιστοι: i) Ἐπειδὴ ἐνάγονται ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὅτι κατηγοροῦν τὸν Κύριλλο, καὶ ii) ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὸν Κύριλλο. Καλοῦνται, λοιπόν, νὰ προτείνουν ὡς μάρτυρες ἀπὸ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν τὸν βίο καὶ τὴν πολιτεία τοῦ Πατριάρχου. Τὸ κείμενο τῶν Πρακτικῶν σημειώνει μὲ βεβαιότητα ὅτι ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ Κυρίλλου «πέρα πολλοὶ εἶναι ἀκόμη ζωντανοί» («εἰσέτι καὶ νῦν μυρίοι ὅσοι ἐν τοῖς ζῶσιν εἰσιν») καὶ ἐπομένως μποροῦν νὰ καταθέσουν τὴ μαρτυρία τους. Συμβαίνει δηλαδὴ τὸ παράδοξο, οἱ μὲν ἐχθροὶ τοῦ Κυρίλλου, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸν ἔχουν γνωρίσει, νὰ ἐπιμένουν ὅτι εἶναι αἰρετικός, ἐνῶ, ὅσοι τὸν διακόνησαν ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν καὶ γνωρίζουν τὰ πάντα γι' αὐτόν, ἀποφαίνονται ὅτι δὲν ὑπῆρξε αἰρετικός. Γιὰ τὴ σύνοδο, λοιπόν, οὐδέποτε ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία γνώρισε τὸν Κύριλλο ἔτσι ὅπως τὸν παρουσιάζει «ἡ ματαιότης (= μωρία) τῶν ἐναντίων» (ΔΣΜ II, 707 [787]).

β) Δεύτερον, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπαλλαγμένη ὑποψίας «συγγραφή» οὔτε, ὅμως, παρόμοια ιδιόχειρη τοῦ Κυρίλλου, ποὺ νὰ τὸν ἐμφανίζουν τέτοιο ὅπως τὸν κατηγοροῦν οἱ ἀντίδοξοί του.

γ) Τρίτον, τὰ μέλη τῆς συνόδου ἔχουν στὴ διάθεσή τους πολλοὺς μάρτυρες, οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Κύριλλος ἐξέφραζε τὴν εὐσέβειά του μὲ παρρησία καὶ ὅτι δὲν ἄκουσαν ποτὲ ἀπὸ ἐκεῖνον κάτι αἰρετικό. Σὲ ἐπίρρωση ὅλων αὐτῶν ὑπάρχουν ἰδιόχειρα γραπτὰ κείμενα τοῦ Πατριάρχη, στὰ ὁποῖα καταχωρίζονται ὁμιλίες Κυριακῶν σὲ διάφορους ναοὺς. Οἱ ἐν λόγῳ ὁμιλίες ἀποδεικνύουν τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἐκείνων ποὺ περιέχουν τὰ νόθα κεφάλαια τῆς «Ὁμολογίας». Ἀποσπάσματα τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Λουκάρεως παρενθέτει ἡ σύνοδος στὰ Πρακτικά της.

Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς μετουσιώσεως, ἡ σύνοδος χρησιμοποιοῦν δύο ἀποσπάσματα ὁμιλιῶν τοῦ Λουκάρεως. Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὸν θαυμαστὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς περπάτησε πάνω στὴ θάλασσα καὶ οἱ μαθητὲς τὸν ἐξέλαβαν ὡς φάντασμα (Μθ. 14, 24). Ὅταν ὁμοῦ τὸν εἶδαν «κατὰ ἀλήθειαν..., ἐπαρηγορήθησαν, ὅτι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοῦ κλύδωνος, καὶ ἐσώθη ἡ ναὺς καὶ αὐτοὶ σὺν τῇ νηϊ» (ΔΣΜ II, 716 [796]). Τὸ ἴδιο περίπου συμβαίνει κατὰ τὴ Θεία Μετάληψη: «Ὅταν μεταλαμβάνης, τί ὄρας; ἄρτον καὶ οἶνον; οὐ διακρίνεις; φάντασμα ὄρας, ἂν θεωρῆς ὡς τόσον· ἂν ἀνοίξῃς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἴδῃς τὸν Κύριον, ἐκεῖ τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἐγνώρισας» (ὅπ.π.). Σὲ ἄλλο ἀπόσπασμα τῆς ὁμιλίας στὸ Ακ. 9, 10-17 (θαῦμα πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων), ὁ Κύριλλος ὁμολογεῖ ὅτι στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο ὁ Κύριος μᾶς ἔπεισε «καταλαβεῖν τὴν ἄπειρον δύναμιν τῆς θεότητος ἐν τῇ μετουσιώσει τοῦ ἄρτου» (ὅπ.π.).

Στὸ δεῦτερο κεφάλαιο, ἡ σύνοδος ὑποστηρίζει ὅτι στὴν περίπτωση ποὺ ὁ Κύριλλος εἶναι «καθ' ὑπόθεσιν ὁ τῶν κεφαλαίων ἐκείνων πατήρ, λαθραίως ταῦτα ἐξέδωκε, μηδενὸς εἰδότος τῶν ἀνατολικῶν προέδρων» (ΔΣΜ II, 718 [798]). Τοῦτο εἶναι φανερὸ ἐκ τοῦ ὅτι: α) δὲν ἔχει ὑπογράψει κανένας κληρικὸς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι σὲ τέτοιες περιπτώσεις «τῷ Πατριάρχει συμπράττουσιν», β) τὸ κείμενο τῆς «Ὁμολογίας» δὲν ἔχει μεταγραφεῖ στοὺς κώδικες «τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας» μὲ τίς ὑπογραφὰς ὅλων ὅσοι ἔχουν ὑπογράψει τὸ πρωτότυπο καὶ γ) τὰ κεφάλαια τῆς «Ὁμολογίας» δὲν ἔχουν γραφεῖ στὸν κώδικα τοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τὸν πρὸς τοῦτο ὀρισμένο ὑπομνηματογράφο «καὶ μὴ ὑπ' ἄλλου τινός» (ΔΣΜ II, 719 [799]). Τὸ τελευταῖο ἔχει γίνῃ π.χ. στὶς Ἀποκρίσεις τοῦ Ἱερεμίας Β' πρὸς τοὺς Λουθηρανοὺς θεολόγους, τίς

όποιες μετέγραψε στον μεγάλο κώδικα του Πατριαρχείου «*Θεοδόσιος ὁ μέγας ῥήτωρ ὁ Ζυγομαλάς, ὁ ἀπὸ Ναυπλίου τοῦ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ὀρμώμενος*» (ΔΣΜ II, 719 [799]). Τὸ ὅτι στὴν περίπτωση τῆς «*Λουκάρειας Ὁμολογίας*» δὲν ἀκολουθήθηκε ἡ παγιωμένη αὐτὴ τακτικὴ τοῦ Πατριαρχείου δηλώνει, σύμφωνα μὲ τὰ Πρακτικά, «*δίκην ἡλίου... λάμπειν τὴν ἡμετέραν ἀλήθειαν*» (ὅπ.π.). Ἀκόμη δηλαδή καὶ ἂν ἡ «Ὁμολογία» ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Λούκαριν «*λαθραίως καὶ δολίως ἐξεδόθη*» (ὅπ.π.).

Στὴν ἴδια λογικὴ κινεῖται ἡ αἰτιολογία τοῦ τρίτου κεφαλαίου, γιὰ νὰ τονισθεῖ στὸ τέταρτο κεφάλαιο ὅτι, ἂν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία πιστέψει στὸ περιεχόμενο τῆς «Ὁμολογίας», «*πάντη ἀδύνατον αὐτὴν μετὰ Χριστοῦ ἔχειν μερίδα*» (ΔΣΜ II, 720 [800]), ἐνῶ τὸ πλήρωμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας «*ἀδύνατον*» νὰ εἶναι χριστιανοί (ΔΣΜ II, 721 [801]). Δὲν εἶναι δυνατόν π.χ. ἄλλα νὰ πιστεύουν μὲ τὴν καρδιά τους καὶ ἄλλα νὰ ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα καὶ τὰ ἔργα τους: «*Τούτω γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ Ἰούδας πιστεύσας, καὶ προφανῶς μὲν ὢν μαθητῆς κρυφίως δὲ προδότης, τῷ αἰωνίῳ παρεπέμφθη πυρί*» (ΔΣΜ II, 722 [802]).

Στὸ πέμπτο κεφάλαιο τῶν Πρακτικῶν σημειώνεται ὅτι, παρὰ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Κυρίλλου ὅτι δὲν γνώριζε τὰ κεφάλαια τῆς «Ὁμολογίας», «*μόνον διὰ τὸ μὴ κατ' ἐκείνων συγγράμειν ἐθελῆσαι, ὁ τῶν ἀνατολικῶν ζῆλος, προδότην ἠγησάμενος, δις ὑπὸ συνόδων πληρεστάτων ἀνεθεμάτισε σὺν τοῖς κεφαλαίοις, ἐφ' οἷς καὶ εἴ τι ἐδόκει εὐσεβὲς εἶναι, πρὸς ἀπάτην ἦν ὑπουλον, πρὸς ἀρπαγὴν τῶν ἀπλουστέρων, ὃν τρόπον φασὶ ποιεῖν ταῖς ναυσὶν αἱ ὕφαλοι τῶν πετρῶν*» (ΔΣΜ II, 726 [806]).

Ἡ σύνοδος παρεμβάλλει στὰ Πρακτικά τῆς τὴν «Ψῆφο» τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως 1638 καὶ τὰ Πρακτικά τῆς συνόδου τοῦ Ἰασίου 1642 καὶ παρατηρεῖ ὅτι οὔτε ἡ ἐπιστολὴ τῆς συνόδου Κωνσταντινουπόλεως 1642 οὔτε ἡ τοῦ Ἰασίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀναθεμάτισαν τὸν Κύριλλο Λούκαριν, «*οὐ χάριν ποιοῦντες Κυρίλλῳ... ἀλλὰ διὰ τὸ μηδέποτε Καλουῖνόφρονα τὸν Κύριλλον παρὰ τῆ Ἀνατολικῆ Ἐκκλησίᾳ γνωσθῆναι, ἢ ἄλλως πως φρονοῦντα, ἢ ὡς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία*» (ΔΣΜ II, 727 [807]). Ἡ σύνοδος θεωρεῖ εὐλογο τὸν μὴ ἀναθεματισμὸ, μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι δὲν γνώριζαν μὲ βεβαιότητα ὅτι ὁ Λούκαρις ἦταν ὄντως ἔνοχος τῆς κατηγορίας. Ὡστόσο, «*τὸν συγγραφέα τῶν κεφαλαί-*

ων ἀδιορίστως καὶ ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῶ ἀλύτῳ καθυπέβαλον· ὄντινα καὶ αὐτοί [δηλαδή τὰ μέλη τῆς συνόδου Ἱεροσολύμων 1672] ἀραῖς καθυποβάλλομεν αἰωνίαις καὶ ξένον γινώσκομεν τῆς βασιλείας» (ΔΣΜ II, 727 [807]).

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ παρούσα σύνοδος δικαιολογεῖ καὶ τὸν κατ' ὄνομα ἀναθεματισμὸ τοῦ Λουκάρεως ἀπὸ τῆς συνόδου τοῦ 1638, ὄχι γιατί ἡ σύνοδος ἐκείνη τὸν θεώρησε αἰρετικό, ἀλλὰ γιατί, ἐνῶ ἔζησε ἕξι χρόνια μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς φερόμενης μετὰ τὸ ὄνομά του «Ὁμολογίας» καὶ ἐπιπλέον γνώριζε τὴν ἀναταραχὴ καὶ τὴ σύγχυσι πού δημιουργήθηκε στὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ρωσίας, «διὰ τὸ πολλοὺς λέγειν Καλουϊνῖσαι τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντινουπόλεως τοιαύτην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐξέδωκεν ὁμολογίαν», δὲν θέλησε νὰ τὴν καταδικάσει γραπτῶς, «καίτοι παρὰ πολλῶν παροτρυνόμενός τε καὶ παρακαλούμενος» (ΔΣΜ II, 727 [807]). Ἡ παρούσα σύνοδος δικαιολογεῖ τὸν ἀναθεματισμὸ τοῦ Κυρίλλου, ὁ ὁποῖος κρίθηκε ἀναγκαῖος γιὰ τοὺς λόγους πού ἀποφάσισε καὶ γνώριζε καλύτερα ἢ σύγχρονη τῶν γεγονότων σύνοδος τοῦ 1638. Παρατηρεῖ, ἐπίσης, ὅτι, ἂν καὶ οἱ συνέδροι τῆς συνόδου τοῦ 1672 δὲν ἀναθεματίζουν τὸν Λούκαριν, ὅμως θρηνοῦν, γιατί μετὰ τὴν σιωπὴ του «*τοσοῦτον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξήγειρε τῶν ἐχθρῶν πόλεμον*» (ΔΣΜ II, 727-728 [807-808]). Προχωρεῖ μάλιστα μετὰ τρόπο ἐντυπωσιακὸ πολὺ πρὸς πέρας, ὅταν διατυπώνει τὸν ἀκόλουθο ὑποθετικὸν λόγον τοῦ πραγματικοῦ: «*Εἰ δ' ἦν ἀληθῶς αἰρετικὸς Καλουϊνόφρων (= ὁ Κύριλλος) καὶ οὐ μετεμελήθη..., ἀλλ' ἔμεινε αἰρετικὸς καὶ πιστεύων καὶ φρονῶν, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῶ μετὰ τῶν συμμύστων αὐτῷ αἰρετικῶν καθυποβάλλομεν*» (ΔΣΜ II, 728 [808]).

Στὸ ἕκτο κεφάλαιο τῶν Πρακτικῶν τῆς συνόδου παρεμβάλλεται τὸ κείμενο τῆς Ὁμολογίας τοῦ Δοσιθέου. Ἡ Ὁμολογία ἀπαντᾷ μετὰ 18 ὄρους στὰ ἰσάριθμα κεφάλαια τῆς «*Λουκάρεως Ὁμολογίας*» καὶ στὶς 4 ἐρωτήσεις της. Τὸ κεφάλαιο κλείνει μετὰ ἀναφορὰ στὴν προσευχὴ, τὴ νηστεία καὶ διάφορα θέματα λειτουργικῆς καὶ μυστηριακῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται στὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτὸ δηλώνει τὴ διαφορὰ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἐναντι τῶν «*κενοφώνων καὶ νεωτεριστῶν αἰρετικῶν*», οἱ ὁποῖοι κλέπτουν ἀπὸ τὴ Γραφή καὶ τοὺς Πατέρες «*ρήσιδιά τινα σεσοφισμένως εἰς σύστασιν τοῦ ψεύδους*» των

κατὰ τὸ πρότυπο τῶν «ἀπ' αἰῶνος» ἀποστατῶν καὶ αἰρετικῶν (ΔΣΜ II, 732 [812]).

Στὸν 17^ο ὄρο τῆς Ὁμολογίας τοῦ ὁ Δοσίθεος ἀναπτύσσει τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ θέμα τῆς μετουσίωσης ἀναφέρει: «Ἔτι τῇ μετουσίωσις λέξει οὐ τὸν τρόπον πιστεύομεν δηλοῦσθαι, καθ' ὃν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταποιοῦνται εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου – τοῦτο γὰρ ἄληπτον παντί... Αὕτη ἐστὶν ἐν συντόμῳ ἡ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου δόξα καὶ ἀληθῆς ὁμολογία καὶ ἀρχαιοτάτη παράδοσις, ὅσον πρὸς τοὺς ἀπαναινομένους τὴν μετουσίωσιν, ἣν οὐ δεῖ κολοβοῦσθαι κατ' οὐδένα τρόπον ὑπὸ τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων καὶ ἀποσειομένων τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὰς βεβήλους τῶν αἰρετικῶν κενοφωνίας, ἀλλ' ἀναγκαίως σφάν καὶ ἀδιάσειστον τηρεῖσθαι τὴν νομοθετηθεῖσαν παράδοσιν. Τοὺς γὰρ παραβαίνοντας ἀποποιεῖται καὶ ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία» (ΔΣΜ II, 763-764 [843-844]).

ε. Ἡ σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 1691

Ἡ παρούσα σύνοδος ἀσχολήθηκε μόνο μὲ τὸν ὄρο «μετουσίωσις». Ἀφορμὴ ὑπῆρξε «φυλλάδιόν τι πεπονηρευμένον κατὰ τῆς θείας κοινωνίας», τὸ ὁποῖο ἔγραψε ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης «μαχόμενος τῇ μετουσίωσει», κατὰ τὸν πατριάρχη Δοσίθεο (ΔΣΜ II, 773 [853]). Ἡ σημασία τῆς «Ψήφου», δηλαδή τῶν Πρακτικῶν τῆς παρούσας συνόδου, εἶναι μεγάλη, δεδομένου ὅτι κυρώθηκε τὸ 1721 μαζί μὲ τὰ Πρακτικὰ τῶν συνόδων Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων τοῦ 1672 καὶ τὴν Ὁμολογία τοῦ Δοσιθέου ἀπὸ ἐπίσημη Ἐκκλησιαστικὴ Πράξις, τὴν ὁποία ὑπογράφουν ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας, ὁ πρῶην οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος, ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σαμουήλ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρῶτης Ἰουστινιανῆς Αχριδῶν Ἰωάσαφ καὶ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος. Ἐπίσης, ἐπισυνάφθηκε στὴν Ἀπόκριση τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τοὺς Ἀγγλικανοὺς Ἀνωμότους τὸ 1718 (ΔΣΜ II, 777 [857]).

Σύμφωνα μὲ τὰ Πρακτικὰ τῆς συνόδου, ἐπειδὴ πολλοὶ αἰρετικοὶ ἐμφανίστηκαν κατὰ καιροὺς, ἀρνούμενοι τὴν οὐσιώδη καὶ πραγματικὴ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου στὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ ἐναντίον τους ἀγωνίστηκαν, ὅπως ἦταν εὐλογο, οἱ ἱεροὶ

διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπειδὴ, ἐπίσης, οἱ αἵρετικοὶ χρησιμοποιοῦν «ὁμωνυμίες» καὶ «σοφίσματα», γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀπλοὺς χριστιανούς, ἐπειδὴ συμβαίνουν ὅλα αὐτά: «ἡ Ἐκκλησία τέλος πάντων, πρὸς σαφεστέραν παράστασιν τῆς ἐν τῷ μυστηρίῳ ἀληθείας, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐξουσίαν τε καὶ συνήθειαν, τῇ ἐπικλήσει τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐχρήσατο λέξιν τὴν μετουσίωσιν, οὐκ ἄλλο τι δηλοῦσα δι' αὐτῆς, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ ἡ μεταβολὴ ἐν τῷ μυστηρίῳ παρίστησιν ἐχρήσατο δὲ ταύτη, καθ' ὅτι ἀπήλλακται τῶν ὁμωνυμιῶν, καὶ ὑπέγκειται πάντων τῶν κατὰ τοῦ μυστηρίου αἵρετικῶν σοφισμάτων, οὐκ ἐκ Λατίνων δανεισθεῖσα ταύτην, ἀλλ' ἐξ οἰκείων καὶ γνησίων αὐτῆς ὀρθοδόξων διδασκάλων πλουτήσασα... διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως, ὡς προεγνωσμένης καὶ ἀποδεχομένης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας... Ἦντινα λέξιν ἔκτοτε ἀδιστάκτως πρεσβεύει ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, καὶ οὐδεὶς ἀντιφερόμενος ἐφάνη τῇ χρήσει ταύτη τῆς Ἐκκλησίας, πλὴν τῶν αἵρετικῶν... συνομολογοῦμεν τὴν λέξιν ταύτην, ἥτοι τὴν μετουσίωσιν, μὴτε ἀλλοτρίαν εἶναι, μὴτε ἑτεροδίδακτον, μὴτε εἰσφρήσασαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν κακοδόξως ἔκ τινων ἑτεροδόξων... μὴτε διαφέρουσαν τῆς πρεσβευομένης ἐν τοῖς μυστηρίοις μεταβολῆς, μὴτε παρηλλαγμένον φύουσαν τὸ νόημα ταύτης...» (ΔΣΜ II, 779-781 [859-861]).

Κλείνουμε τὸ παρὸν ἄρθρο μὲ τὴν ἐπισήμανση ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη θεολογικὴ σκέψη, ὁσάκις κλήθηκε νὰ προσεγγίσει ἐρμηνευτικὰ τὴν Ἁγιογραφικὴ ἀλήθεια, ἔδωσε τὸ προβάδισμα στὴ θεολογία, δηλαδὴ στὸ «μυστήριον τῆς εὐσεβείας», καὶ ὄχι στὴ γλώσσα ὡς ὄργανο ἔκφρασης τῆς θεολογικῆς ἀλήθειας. Ὁδηγητικὴ εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ θέση τοῦ Μ. Ἀθανασίου: «Οὐ γὰρ αἱ λέξεις τὴν φύσιν παραιροῦνται· ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φύσις τὰς λέξεις εἰς ἑαυτὴν ἔλκουσα μεταβάλλει. Καὶ γὰρ οὐ πρότεροι τῶν οὐσιῶν αἱ λέξεις, ἀλλ' αἱ οὐσίαι πρῶται, καὶ δεύτεροι τούτων αἱ λέξεις»⁶.

6. Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Κατὰ Ἀρειανῶν Β' 3*, PG 26, 152C. Βλ. τὶς ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀξιόλογες μελέτες τῶν: ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Θεολογία καὶ Γλώσσα. Ἐμπειρικὴ θεολογία - Συμβατικὴ γλώσσα*, Ἀθήνα 1997 καὶ ΙΩ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὴν Ἐκκλησίαν τῶν Πατέρων. Οἱ τρεῖς πρῶτοι αἰῶνες καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ παράδοση ὡς τὸν πέμπτον αἰῶνα*, Ἀθήνα 1991.

ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΛΑΝΕΣ ΤΩΝ ΜΟΡΜΟΝΩΝ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πρωτ. Βασίλειου Α. Γεωργόπουλου
Επίκουρου Καθηγητού Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Οι Μορμόνοι είναι μία παραχριστιανική κίνηση που ιδρύθηκε στις Η.Π.Α. τον 19^ο αιώνα από τον Joseph Smith (1805 - 1844). Η εν λόγω παραχριστιανική κίνηση είναι γνωστή διεθνώς και με την επίσημη ονομασία τους ως «*Εκκλησία τοῦ Ἰ. Χριστοῦ τῶν Ἁγίων τῶν Τελευταίων Ἡμερῶν*». Πιὸ γνωστή, ὅμως, εἶναι μετὸ ὄνομα **Μορμόνοι**, πού τὸ λαμβάνουν ἀπὸ τὸ ἱερό τους βιβλίο, γνωστὸ ὡς «**Βιβλίο τοῦ Μορμόν**», τὸ ὁποῖο ἔχει μεταφραστεῖ σὲ περισσότερες ἀπὸ 100 γλώσσες στὸν κόσμον, ὅπως φυσικὰ καὶ στὴν ἐλληνική¹.

Ἀξιολογώντας ἀπὸ ὀρθόδοξο πρῖσμα τὰ πιστεύω τῆς ἐν λόγω αἰρετικῆς κινήσεως, χωρὶς δυσκολία, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι οἱ ἀντιλήψεις τῶν Μορμόνων ἀποτελοῦν ἓνα μεταλλεῖο πλανῶν. Πραγματικότητα πού ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλία τῆς αἵρεσεως.

Κατὰ τὴ μορμονική διδασκαλία ὑπάρχουν πολλοὶ θεοί². Ὁ Θεὸς Πατέρας πού ὀνομάζεται Ἐλωχίμ, θεωρεῖται πατέρας ὅλων τῶν θεῶν, ἦταν κάποτε ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς, προοδευτικὰ ἐξυψώθηκε καὶ ἔγινε Θεός. Ὡς Θεὸς ἔχει ἐπίσης σάρκα καὶ ὀστά, ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται σὲ ἐπίσημο ἱερὸ κείμενό τους: «*Ὁ Πατέρας ἔχει σῶμα ἀπὸ σάρκα καὶ ὀστά, τόσο ψηλαφητὸ ὅπως καὶ τοῦ ἀνθρώπου*»³.

Ἐπίσης, μεταξύ τῶν θεῶν συναριθμοῦνται καὶ ἄνθρωποι, πού πέθαναν, ἀναστήθηκαν καὶ ὑπερυψώθηκαν σὲ ὑψιστὸ βαθμὸ δόξας.

1. Βλ. Μ. UTSCH, *Mormonen*, στό, Quellentexte zur neuen Religiosität, EZW - Texte 215, σ. 31.

2. Βλ. Διδαχὴ & Διαθήκες, 121:32. Τὸ Πολύτιμο Μαργαριτάρι, Ἀβραάμ, κεφ. 4.

3. Βλ. Διδαχὴ & Διαθήκες, 130:22.

Εἶναι πιά αἰώνιοι καὶ ἀποκοτῶν ἀπογόνους στὸν πνευματικὸ κόσμο, δηλαδή γεννοῦν πνεύματα πὸ κάποια στιγμή θὰ γίνουν ἄνθρωποι⁴.

Οἱ μορμονικὲς αὐτὲς ἀπόψεις εἶναι ἀπολύτως ἀντίθετες μὲ τὴν περὶ Θεοῦ χριστιανικὴ διδασκαλία. Ἀπηχοῦν χονδροειδεῖς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεις πὸ συναντᾷ κάποιος σὲ ἀρχαῖες εἰδωλολατρικὲς θρησκείες.

Εἶναι αὐτονόητο, ὅτι μὲ τόσο παχυλὲς καὶ ἄκρως ἀντιχριστιανικὲς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεις δὲν ἦταν δυνατόν νὰ διαφυλαχθεῖ ἀκέραιη ἀπὸ τοὺς Μορμόνους ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὸ μυστήριό τῆς Ἁγίας Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος. Γιὰ τοὺς Μορμόνους ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι τρεῖς διακριτὲς ὑποστάσεις, ὁ ἓνας ἅμα καὶ Τριαδικὸς Θεός, ἀλλὰ τρεῖς ξεχωριστοὶ θεοί⁵, μεταξύ, βεβαίως, τῶν ἄλλων θεῶν⁶. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι μάλιστα, κατὰ τοὺς Μορμόνους, ἀπόγονοι τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τῆς οὐράνιας συζύγου του⁷.

Ὁ Υἱὸς, πὸν ὀνομάζεται Ἰεχωβά, δὲν εἶναι φύσει Θεός, ἀλλὰ ὄν πὸν ἐξελίχθηκε σὲ Θεό, ἀφοῦ πρῶτα δημιουργήθηκε ἀρχικὰ ὡς πνεῦμα καὶ μετὰ κατέστη παιδί τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ μιᾶς οὐράνιας μητέρας⁸. Μάλιστα κατὰ τὴν προϋπαρξή του ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Σατανᾶς εἶναι ἀδελφια⁹. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα πὸν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά, αὐτὸ δὲν ἔχει καὶ θεωρεῖται «ἄτομο Πνεύματος»¹⁰.

Βλέπουμε, ὅτι ἐνῶ ἡ χριστιανικὴ ὀρολογία διατηρεῖται (π.χ. Ἄρθρο 1, τῶν Ἄρθρων τῆς Πίστης τοῦ J. Smith), ἡ μορμονικὴ κατανόηση τοῦ μυστηρίου τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι ὄχι μόνο κακόδοξη, ἀλλὰ καὶ ριζικῶς ἀντίθετη ἀπὸ τὴ χριστιανική¹¹. Καὶ μὲ αὐτὲς τὶς θέσεις τῶν

4. Βλ. Διδαχὴ & Διαθήκες, 132:19-20, 37.

5. Βλ. BRUCE R. McCONKIE, *Mormon Doctrine*, 1979², σσ. 576-577.

6. Βλ. K. HUTTEN, *Seher - Grübler - Enthusiasten*, [10^η ἔκδ, 1966], σ. 601.

7. Βλ. *Encyclopedia of Mormonism*, τόμ. 2 (1992), σ. 649.

8. Βλ. BRUCE R. McCONKIE, *Mormon Doctrine*, 1979², σσ. 546-547 742.

9. Βλ. BRUCE R. McCONKIE, *Mormon Doctrine*, 1979², σ. 192. Πρβλ. Panorama der neuen Religio - sität, 2001, σ. 581.

10. Βλ. Διδαχὴ & Διαθήκες, 130:22.

11. Βλ. A. HOEKEMA, *The Four Major Cults*, 1963, σσ. 34-36.

Μορμόνων, ὅπως καὶ μὲ ἄλλες πολλές ριζικὰ ἀντίθετες στὸν χριστιανισμό σ' ἄλλα θέματα πίστεως, τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν καὶ σὲ πῶς βαθμὸ οἱ Μορμόνοι ἔχουν σχέση ὄντως μὲ τὸν Χριστιανισμό. Πολλοὶ εἰδικοί ὑποστηρίζουν ἤδη, ὅτι οἱ Μορμόνοι οὐσιαστικὰ ἀποτελοῦν μία νέα θρησκεία μὲ συγκρητιστικὰ στοιχεῖα¹².

12. Βλ. ἀναλυτικά, W. THIEDE, *Die «Heiligen der Letzte Tage» Christen jenseits der Christenheit*, EZW Texte 161/2001, σσ. 2-5.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΤΟΝ ΙΟΡΔΑΝΗ ΠΟΤΑΜΟ

Άγγελικῆς Δ. Χατζηωάννου
Υποψ. Διδ. ΕΚΠΑ

Ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς δὲν εἶναι ἓνας μεγάλος ποταμὸς, ὅμως στὰ νερά του ἔλαβε χώρα ἓνα σπουδαῖο γεγονός τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, ἡ Βάπτισή του ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας πραγματοποιήθηκε ἡ φανέρωση τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἀναφέρει χαρακτηριστικά: «*Ἀρχὴ τοῦ παντὸς τὸ ὕδωρ, καὶ ἀρχὴ τῶν Εὐαγγελίων ὁ Ἰορδάνης*»¹. Ὁ Ἰορδάνης ἀναβλύζει ἀπὸ τοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους Ἑρμών, βορείως τοῦ Ἰσραήλ, διασχίζει τὴ λίμνη τῆς Τιβεριάδος καὶ ἐκβάλλει στὴ Νεκρὰ Θάλασσα, τὸ δὲ μήκος του εἶναι 220 χιλιόμετρα². Τὸ ἐβραϊκὸ ὄνομα τοῦ Ἰορδάνου εἶναι «*Γιαρντέν*» πὸν σημαίνει «*κατεβαίνει*»³, καὶ φέρει αὐτὴ τὴν ὀνομασία ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι σὲ κάποια σημεῖα του γίνεται πολὺ ὀρμητικὸς.

Ὁ τόπος στὸν ὁποῖο, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, βαπτίσθηκε ὁ Χριστὸς ἦταν γνωστὸς ἤδη ἀπὸ τὸν Δ΄ αἰῶνα καὶ βρίσκεται ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Ἱεριχοῦς. Ἦδη ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες ἡ περιοχὴ θεωρεῖτο προσκύνημα, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν περίφημο χάρτη τῆς Μαβηδᾶ, ὁ ὁποῖος χρονολογεῖται γύρω στὸ 400⁴. Στὸ ἴδιο σημεῖο οἱ χριστιανοὶ τοῦ Δ΄ αἰῶνος θεωροῦσαν ὅτι εἶχε ἀναληφθεῖ ὁ προφήτης Ἠλίας καὶ πῶς ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο πέρα-

1. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, *Κατήχησις Γ΄ φωτιζομένων*, PG 33, 433.

2. ΖΑΚΟΥ ΑΝ. ΠΑΠΑΜΩΨΣΕΩΣ, *Μέγας ὁδηγὸς τῶν ἐν τῇ Ἁγία Γῆ προσκνημάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ*, Κύπρος 1970, σ. 206.

3. Β. ΤΖΑΦΕΡΗ, *Προσκνητᾶριο τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ*, ἀ.ἔ.ἔ., σ. 80.

4. ΚΟΙΚΥΛΙΔΟΥ ΚΛΕΟΠΑ (Ἀρχιδιακ.), «Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου» *Νέα Σιών* 1 (1904) 46.

σαν οί δώδεκα φυλές τοῦ Ἰσραὴλ γιὰ νὰ εἰσέλθουν στή «γῆ τῆς Ἐπαγγελίας». Γιὰ αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ τόπος ἔλαβε τὴν ὀνομασία *Βηθαβαρᾶ* ποὺ σημαίνει «Πέρασμα». Ἡ ταῦτιση τοῦ τόπου τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ πέρασμα τῶν Ἰσραηλιτῶν στή γῆ τῆς Ἐπαγγελίας εἶχε γιὰ τοὺς χριστιανοὺς διπλὴ σημασία, πρῶτον διότι συνέδεε γεωγραφικὰ τὴν Παλαιὰ μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ δεύτερον, διότι ὅπως ἡ διάβαση τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὴν περιοχὴ εἶχε σκοπὸ τὴν κατάκτηση τῆς γῆς τῆς Ἐπαγγελίας, ἔτσι καὶ τὸ βάπτισμα κάθε χριστιανοῦ ἔχει στόχο τὴν ἐνσωμάτωση τοῦ πιστοῦ στὴν Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν εἰσοδὸ του στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν⁵.

Κοντὰ στὸ σημεῖο τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ στὰ ἀνατολικά τῆς πόλεως τῆς Ἱεριχοῦς βρισκόταν σπήλαιο, στὸ ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση διέμενε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Σὲ αὐτὸ τὸ σπήλαιο ἡ Ἁγία Ἑλένη ἀνήγειρε περικαλλῆ ναό⁶. Ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος ἀναφέρει ὅτι ἡ ἁγία Ἑλένη ἐπισκέφθηκε τὴν περιοχὴ καί: «Ἐπειτα τῷ θεῷ Ἰορδάνη προσβάλλει καὶ ἀμφὶ τῷ σπηλαίῳ ᾧ πάλαι τὴν κατοίκησιν εἶχεν ὁ Βαπτιστής, οἶκον αὐτῷ περικαλλῆ ἀνεγείρει»⁷. Τὸ 491 ὁ αὐτοκράτορας Ἀναστάσιος (491-518) ἔκτισε μονὴ πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ προσκυνητὴς Θεοδοσίος ἀναφέρει στὸ προσκυνητάριό του τὸ 530: «Ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν ἐβαπτίσθη ὑπάρχει κίων μαρμάρινος καὶ ἐπ’ αὐτοῦ σταυρὸς σιδηροῦς. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἐκκλησία ἐπ’ ὀνόματι τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἣν κατεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος, οἰκοδομήσας αὐτὴν ἐπὶ καμαρῶν ἐν ὑψηλῷ μέρει, ἔνεκα τοῦ φόβου τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ εἰς ἣν ἐκκλησίαν διατρίβουσι μοναχοί, ἀνὰ ἕξ χρυσᾶ λαμβάνοντες παρὰ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ὅπως

5. Β. ΤΖΑΦΕΡΗ, *Προσκυνητάριο τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ*, ἀ.ἔ.ἔ., σ. 80.

6. ΖΑΚΟΥ ΑΝ. ΠΑΠΑΜΩΨΣΕΩΣ, *Μέγας ὁδηγὸς τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῆ*, ὅπ.π., σ. 206.

7. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Περί τῶν θεοφιλῶν ἔργων τῆς μακαρίας Ἑλένης, καὶ τῆς αὐτῆς τελευταίας καὶ περὶ τῆς ἐπωνύμου αὐτῆς πόλεως καὶ ἱστορία παράδοξος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λουκιανοῦ*, βιβλ. η', κεφ. ΛΑ', PG 146, 113.

πορίζονται τὰ πρὸς διατροφήν αὐτῶν»⁸. Μὲ βάση τὸ κείμενο τοῦ Θεοδοσίου ὁ αὐτοκράτορας Ἀναστάσιος παρουσιάζεται ὡς ὁ πρῶτος κτίτορας ναοῦ στοῦ σημεῖο τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὡστόσο, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδεχθοῦμε αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι προηγούμενοι βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καὶ αὐτοκράτειρες (π.χ. ἡ ἁγία Ἑλένη, Εὐδοκία κ.ἄ.) ποὺ ἔκτισαν ναοὺς σὲ μέρη ἡσσονος σημασίας (π.χ. στὴν Ἱεριχώ καὶ στὴν ἔρημο τῆς Ἰουδαίας) δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀγνοήσουν τὸν τόπο τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ, οὔτε καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀγνοήσει τὴ μαρτυρία γιὰ τὸν ναὸ ποὺ ἔκτισε ἡ ἁγία Ἑλένη. Ἄλλωστε, ὁ Θεοδόσιος ἀναφέρει ναὸ, ὁ ὁποῖος κτίσθηκε σὲ ὕψωμα μακρὰ ἀπὸ τὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Ἐπομένως ὁ ναὸς ποὺ ἔκτισε ὁ αὐτοκράτορας Ἀναστάσιος εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὸν Ἰορδάνη⁹.

Τὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἦταν ἐπανδρωμένο ἤδη ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ προσκνητᾶριο τοῦ Ἀντωνίνου, ὁ ὁποῖος ἐπισκέφθηκε τοὺς Ἁγίους Τόπους τὸ 570. Ἡ μονή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καθολικὸ καὶ τὰ ἀνάλογα κελλιά, διέθετε καὶ ξενῶνες, στοὺς ὁποίους ἔμεναν οἱ προσκνητῆς ποὺ ἔρχονταν γιὰ νὰ βαπτισθοῦν στὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνου ἀπὸ τοὺς Φωτιστές¹⁰. Οἱ Φωτιστῆς ἦταν μοναχοὶ κατηχητῆς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὸ διακόνημα νὰ βαπτίζουν ὅλους τοὺς χριστιανοὺς ποὺ ἔρχονταν γιὰ προσκύνημα¹¹.

Σύμφωνα μὲ τὸν ἱστορικὸ Προκόπιο, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια ποὺ κτίσθηκαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸ (527-565), ὁ αὐτοκράτορας ἀνήγειρε στὴν ἔρημο τοῦ Ἰορδάνη τὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ ἔκτισε στοῦ ἤδη ὑπάρχον μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου κρήνη, ἡ ὁποία διατηρή-

8. ΚΟΙΚΥΛΙΔΟΥ ΚΛΕΟΠΑ (Ἀρχιδιακ.), «Ὁ ἐν Ἰορδάνη τόπος τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου» *Νέα Σιών* 1 (1904) 119.

9. Στὸ ἴδιο, 120-121.

10. Στὸ ἴδιο, 122' 125-126.

11. Β. ΤΖΑΦΕΡΗ, *Προσκνητᾶριο τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ*, ἀ.ἔ.ἔ, σ. 130.

θηκε μέχρι τον ΙΒ΄ αιώνα¹². Όλοι οι περιηγητές μετά τον Προκόπιο περιγράφουν τη μονή ως μεγάλη και ισχυρά¹³.

Μετά την κατάληψη της Παλαιστίνης από τους Σταυροφόρους (1099), τὰ περισσότερα προσκνήματα τῶν Ἁγίων Τόπων, πού μέχρι τότε ἀνήκαν ἀποκλειστικῶς στό Ἑλληνορθόδοξο πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων, περιήλθαν δια τῆς βίας στα χέρια τῶν λατίνων καί οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ ἐκδιώχθηκαν. Στούς Ὀρθοδόξους παρέμειναν μόνο προσκνήματα καί μοναστήρια, τὰ ὁποῖα βρίσκονταν κοντά στόν ποταμό Ἰορδάνη. Ἐνα ἀπό αὐτὰ ἦταν καί τὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου¹⁴. Ὁ Ρῶσος μοναχὸς Δανιὴλ περιγράφει τὸ μοναστήρι τὸ 1113: «Πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς τὸν Ἰορδάνην ἀπαντῶμεν πρὸς τῆς ὁδοῦ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν μέσῳ τινὸς περὶβόλου»¹⁵. Τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ὁ Ἰωάννης Φωκᾶς ἀναφέρει πὼς τὸ μοναστήρι εἶχε καταστραφεῖ ἀπὸ σεισμὸ καί ἀνοικοδομήθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Α΄ τὸν Κομνηνὸ (1143-1180)¹⁶. Σημειώνει ὁ Ἰωάννης Φωκᾶς: «Περὶ δὲ τὸν Ἰορδάνην πεπήγασι μοναὶ τρεῖς· Ὁ Πρόδρομος δῆλον· ὅτι καὶ ὁ Χρυσόστομος καὶ ἡ τοῦ Καλαμῶνος· καὶ ἡ μὲν τοῦ Προδρόμου μονή, ἐκ βάρων ὑπὸ σεισμῷ καταστραφεῖσα νῦν ὑπὸ τῆς πλουτοδότιδος δεξιᾶς τοῦ θεοστεφοῦς ἡμῶν αὐτοκράτορος Πορφυρογεννήτου καὶ Κομνηνοῦ Μανουὴλ ἐκ καινῆς ἀνωκοδομήθη τοῦ ταύτης καθηγητοῦ τῆ ἀνεγέρσει τοῦτου παρρησιάσαντος»¹⁷.

12. ΜΗΛΛΙΑΡΑ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ (Ἀρχιμ.), *Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δίκαια τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 2003, φωτοαναστατική ἐπανεκδόση, ἔκδ. Studio University Press, σ. 118.

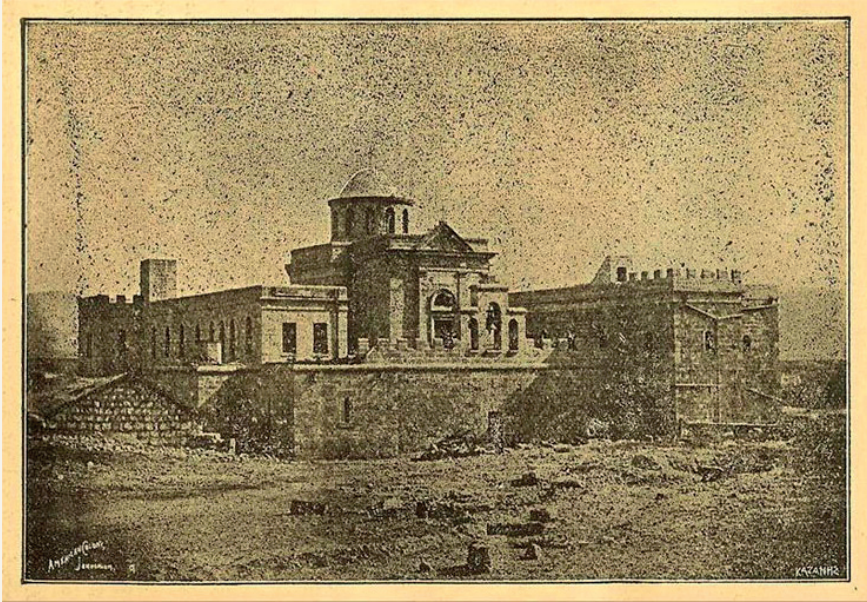
13. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ (Ἀρχιμ.), *Προσκνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς. Ἡ Ἁγία Πόλις Ἱεροσολήμ καὶ τὰ περὶχωρα αὐτῆς*, Ἐν Θεσσαλονίκη 2004, ἔκδ. Μυγδονία, (φωτοαναστατική ἔκδοσις), σ. 317.

14. ΜΗΛΛΙΑΡΑ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ (Ἀρχιμ.), *Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Παλαιστίνῃ*, τόμ. 1, ὅπ.π., σ. 332.

15. ΚΟΙΚΥΛΙΔΟΥ ΚΛΕΟΠΙΑ (Ἀρχιδιακ.), «Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου» *Νέα Σιών* 1 (1904) 454.

16. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ (Ἀρχιμ.), *Προσκνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς*, ὅπ.π., σ. 317.

17. ΚΟΙΚΥΛΙΔΟΥ ΚΛΕΟΠΙΑ (Ἀρχιδιακ.), «Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς Βαπτί-

*Ἡ μονὴ πρὸ τῆς καταστροφῆς της ἀπὸ τὸν σεισμό τοῦ 1928
(<http://www.jp-newsgate.net/gr>).*

Διάφορες πηγές ἀναφέρουν ὅτι τὸ μοναστήρι κατοικεῖτο μέχρι τοὺς νεώτερους χρόνους. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρουμε ὅτι τὸ 1522, ὁ δυτικὸς προσκυνητῆς Salignac βρῆκε σὲ αὐτὴν Ἑλληνας μοναχοὺς, ἐνῶ σὲ διάφορα χειρόγραφα ποὺ σώζονται στὸ πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων ὑπάρχουν καταγεγραμμένα τὰ ὀνόματα διαφόρων ἡγουμένων, καθὼς καὶ ἡ χρονολογία τῆς ἡγουμενίας τους (Παμβῶ τὸ 1329, Πολύβιος τὸ 1330, Ἐφραὶμ καὶ Ἰγνάτιος τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, Γαβριὴλ τὸ 1714 καὶ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Παῖσιος (1645-1660) τὰ πρῶτα χρόνια τῆς μοναχικῆς του πολιτείας)¹⁸.

Στοὺς νεώτερους χρόνους ἡ μονὴ ἐγκαταλείφθηκε καὶ ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ αὐτὴν εἶχε μετατραπῆ σὲ κρησφύγετο παρανόμων,

σεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου» *Νέα Σιών* 1 (1904) 456-457.

18. Στὸ ἴδιο, 293.

*Οί ζημιές στη μονή από τις στρατιωτικές συγκρούσεις
(<http://www.jp-newsgate.net/gr>)*

τους οποίους απομάκρυναν οι άρχες. Από την παλαιά μονή σώθηκε μόνο ένα μέρος του καθολικού σε τοίχο του οποίου υπάρχει τοιχογραφία με την έπιγραφή «ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ «εὐρήκαμεν δευτε τὸν ποθούμενον»¹⁹.

Ἡ σημερινή μονή τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου κτίσθηκε κοντὰ στὴν παλαιὰ στὰ τέλη τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα²⁰. Τὸ ἔργο τῆς ἀνεγέρσεως ἀνέλαβε ὁ ἀρχιτέκτονας Γεώργιος Φραγκιάς καὶ ἡ νέα μονή σχεδιάστηκε μετὰ βάση τὸ σχέδιο τῆς παλαιᾶς²¹. Τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας

19. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ (Αρχιμ.), *Προσκνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς*, ὅπ.π., σ. 317.

20. Β. ΤΖΑΦΕΡΗ, *Προσκνητάριο τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ*, ἀ.ἔ.ἔ, σ. 130.

21. ΚΟΙΚΥΛΙΔΟΥ ΚΛΕΟΠΑ (Αρχιδιακ.), «Ὁ ἐν Ἰορδάνῃ τόπος τῆς Βαπτί-

μονῆς πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν πατριάρχη Ἱεροσολύμων Νικόδημο (1883-1890) τὸ 1888²². Τὸ 1928, μετὰ ἀπὸ σεισμό, ἡ μονὴ καταστράφηκε. Μετὰ, ὅμως, ἀπὸ ἐνέργειες τοῦ τότε ἡγουμένου Παναρέτου Βομβάρη καὶ τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ξεκίνησε ἡ ἀνοικοδόμηση τῆς μονῆς²³. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πρώτου ἀραβο-ἰσραηλινοῦ πολέμου (1948), ἡ μονὴ υπέστη ζημιές, ἐπειδὴ βρισκόταν σὲ περιοχὴ, ἡ ὁποία ἦταν στρατιωτικὴ ζώνη²⁴. Σήμερα ἡ μονὴ ἔχει ἀποκατασταθεῖ καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖο προσκύνημα, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρο τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Θεοφανίων γιὰ τὸ πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων²⁵.

(<http://www.jp-newsgate.net/gr/>)

σεως τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου» *Νέα Σιών* 2 (1905) 298.

22. ΜΗΛΛΙΑΡΑ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ (Αρχιμ.), *Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Παλαιστίνῃ*, τόμ. 2, ὄπ.π., σ. 811.

23. ΕΥΣΤ. ΑΓΑΘΟΥ, *Παλαιστίνη ἢ Ἁγία Γῆ. Τὰ ἐπ' αὐτῆς προσκυνήματα καὶ τὸ νέον κράτος τοῦ Ἰσραήλ*, Ἀθήνα 2003, ἔκδ. Κάκτος, σ. 690.

24. ΧΡ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Εὐλαβικὸ προσκύνημα*, Ἀθήνα 1973, σ. 66.

25. ΘΕΜΕΛΗ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΥ, *Ἀνὰ τὰ προσκυνήματα*, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1909, Τύποις Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, 1909, σ. 116. Πρβλ. καὶ ΘΕΜ. ΚΑΝΤΑ, *Περιγραφή καὶ διήγησις τῆς τοποθεσίας τῶν κυριωτέρων μερῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ Ἱερουσαλήμ*, Ἐν Ἱερουσαλήμ 1899, σσ. 28-30.

ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

Βασίλειου Καλαντζόπουλου
Θεολόγου

(β' μέρος)

Οι περιοδεΐες του αγίου Κοσμά του Αιτωλού

1. Πνευματική προετοιμασία

Ἡ παραμονή του αγίου Κοσμά του Αιτωλού στο Ἅγιον Ὄρος ἦταν ἐξαιρετικά σημαντική σὲ σχέση με τὴν πνευματική του κατάρτιση. Ἄν καὶ στὴν ἀρχὴ ἦταν λαϊκός, ὅμως, ζοῦσε ὡς μοναχός, ἀφοῦ ἡ ζωὴ του ἦταν ἀφιερωμένη στὴ μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ στὴ συμμετοχὴ στὶς ἱερὲς ἀκολουθίες καὶ στὴν πνευματικὴ ἄσκησι: «κατὰ πάντα ἠγωνίζετο, καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐγύμναζε πρὸς τελείαν ἄσκησιν»¹. Ἔτσι, ὅταν γύρω στὰ 1759 ἀποσύρθηκε στὴ Μονὴ Φιλοθέου, ἦταν ἤδη δεδοκιμασμένος στὴν ἀρετὴ, γι' αὐτὸ καὶ σὲ ἐλάχιστο χρόνο ἔλαβε τὸ μοναχικὸ σχῆμα καὶ ἀπὸ Κώνστας μετονομάστηκε σὲ Κοσμάς. Ἀργότερα ἀκολούθησε καὶ ἡ χειροτονία του σὲ διάκονο καὶ πρεσβύτερο².

Κατὰ τὴ μακρὰ περίοδο παραμονῆς του στο Ἅγιον Ὄρος, δέχθηκε τὴ θεία κλήση νὰ ἐξέλθει ἀπὸ τὸ μέρος ἀσκήσεώς του καὶ νὰ κηρύξει στοὺς χειμαζομένους ἀδελφούς του, γενόμενος κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ³. Πάντως, μόνο μετὰ ἀπὸ μακροχρόνια προσευχὴ, σκέψη, προβληματισμὸ καὶ βέβαια τὶς συμβουλὲς τῶν πνευματικῶν του πατέρων, ἀποφάσισε νὰ προβεῖ σὲ αὐτὸ τὸ ἔργο⁴. Τοιουτοτρόπως

1. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ὄπ.π., σ. 201.

2. Βλ. τὶς Διδαχὲς Β' καὶ Δ' τοῦ αγίου, στοῦ: Α. ΚΑΝΤΙΩΤΗ, *Κοσμάς ὁ Αἰτωλός*, ὄπ.π., σσ. 118-131' 155-187.

3. Κ. ΜΑΚΡΥΚΩΣΤΑ, *Κοσμάς ὁ Αἰτωλός*, ὄπ.π., σ. 55.

4. ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Δ', Τουρκο-*

ὁ ἅγιος Κοσμάς ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτό του ὡς ἓνα αὐθεντικὸ ποιμένα ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὴν ἴδια εὐθεία γραμμὴ μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ἀγίους τῆς Ἐκκλησίας, πού δὲν ἔσπευδαν τόσο εὐκόλα νὰ ἐνταχθοῦν στὶς τάξεις τοῦ κλήρου. Πέραν τούτου, ὁ ἅγιος Κοσμάς δεικνύει καὶ τὴν εὐαισθησία του σὲ σχέση μὲ τὴν κανονικὴ παράδοση, ἀφοῦ δὲν ἀρχίζει τὶς περιοδεῖες του χωρὶς τὴν ἄδεια τῆς ἀρμόδιας ἀρχῆς, σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ΛΓ΄ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ΙΓ΄ τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς καὶ ΜΒ΄ τῆς Λαοδικείας⁵. Ἔτσι, μεταβαίνει στὴν Κωνσταντινούπολη,

κρατία 1669-1812. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνοδος καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ Γένους», Θεσσαλονίκη 1973, σ. 365. Βλ. καὶ τὴ Διδαχὴ Α΄, στοῦ: Α. ΚΑΝΤΙΩΤΗ (Μητρ. Φλωρίνης), Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὄπ.π., σσ. 88-89: «Ἐσυμβουλευτήκα τοὺς πνευματικούς μου πατέρας, ἀρχιερεῖς, πατριάρχας, τοὺς ἐφάνερωσα τὸν λογισμόν μου, ἀνίσως καὶ εἶνε θεάρεστον τέτοιον ἔργον νὰ τὸ μεταχειρισθῶ, καὶ ὅλοι μὲ παρεκίνησαν νὰ τὸ κάμω, καὶ μοῦ εἶπον πὼς τέτοιον ἔργον καλὸν καὶ ἅγιον εἶνε».

5. Γ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ, *Αὐθεντικοὶ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι 2006, σ. 102.

όπου λαμβάνει έγγραφη άδεια και οδηγίες από τον Πατριάρχη Σεραφείμ Β΄, ώστε να άρχίσει τις περιοδείες του.

2. Οί τρεις περιοδείες του άγιου Κοσμᾶ

Για μία όλόκληρη εικοσαετία ο άγιος Κοσμᾶς περιήλθε περίπου τριάντα έπαρχίες του έλληνικού χώρου⁶, δηλαδή αυτές της Κωνσταντινούπολης, της Θράκης, της Μακεδονίας, της Ήπειρου, της Θεσσαλίας, της Στερεᾶς Ελλάδος, τῶν Κυκλάδων και Ίονίων νήσων⁷. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της πρώτης του περιοδείας επισκέφθηκε τὰ προάστεια της Κωνσταντινούπολης, τη Θράκη, τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία και την Αίτωλία. Ακολούθως πήγε στη Μονή Προυσοῦ, τὸ Αγρίνιο, τη Ναύπακτο, τὸ Μεσολόγγι, την Άκαρνανία, τὸν Βάλτο, τὰ Ἴαγραφα και τὴν Ἡπειρο⁸. Περιοδεύοντας τὰ μέρη αὐτὰ έμαθε για τὴν παραίτηση τοῦ Πατριάρχη Σεραφείμ Β΄, ὁ ὁποῖος τὸν προστάτευε και τὸν κάλυπτε διοικητικά. Τὸ μετέωρὸ της θέσης του τὸν ὀδήγησε ξανά στην Κωνσταντινούπολη, ὥστε νὰ ἀνανεώσει τὴν ἄδειά του ἀπὸ τὸν νέο Πατριάρχη Σαμουήλ.

Ὄντως, ὁ άγιος Κοσμᾶς λαμβάνει γραπτὴ ἄδεια ἀπὸ τὸν Σαμουήλ και ἄρχίζει τὴ δεῦτερη ἱεραποστολική του περιοδεία, κατά τὴν ὁποία συνεχίζει με ζήλο τὸ κήρυγμά του, ξυπνώντας συνειδήσεις και πυροδοτώντας τὸν ένθουσιασμό τοῦ ἄπλοῦ λαοῦ. Αὐτὴ του ἡ περιοδεία ἀφοροῦσε στα ἑξῆς μέρη: Θράκη, Μακεδονία, Ἴαγιον Ὀρος, Σκόπελο, Σκίαθο, Τρίκερι, Μαγνησία, Ἰαγία, Ρέτζανη, Κουκουράδα, Κίσσαβο, Λάρισα, Τρίκαλα, Βελεστίνο, Τύρναβο, Τσαριτσάνη, Ἰελασσάνα, Σέρβια, Ὀλυμπο, Κοζάνη, Σιάτιστα, Πίνδο, Γρεβενά, Βιτώλια, Μαλακάσι, Μέτσοβο, Κόνιτσα, Ζαγόρια, Βωβοῦσα, Ζίτσα, Συρράκο, Καλαρρύτες, Σούλι, Λοῦρο, Ἴαρτα, Ἰασπροπόταμο, Ἰαγραφα, Βάλτο, Άκαρνανία, Αίτωλία, Βενέτικο, Βράβαρο, Σάλωνα, Μεσολόγγι, Ναύ-

6. Βλ. τὴν «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἱερομόναχον Χρῦσανθον, Σχολάρχην Νάξου», στοῦ, Α. ΚΑΝΤΙΩΤΗ, *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*, ὅπ.π., σσ. 301-302.

7. Γ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ, *Αὔθεντικοὶ ποιμένες*, ὅπ.π., σ. 103.

8. Θ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ (Άρχιμ.), *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός 1714-1779. Βιογραφία, Διδαχαί, Ἐπιστολαί, Προφητεῖαι, Μαρτύριον, Ἐνθυμήσεις, Ἐξεικονίσεις, Ἰασματικὴ Ἀκολουθία*, Αθήνα 1979, σ. 49.

πακτο, Γαλαξειδί, Ἀχαΐα, Βόστιτσα (Αἴγιο). Ἐκτὸς τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐπισκέφτηκε καὶ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἴονίου πελάγους⁹.

Μετὰ τὰ Ὀρλωφικά, τὸν Ρωσσο - Τουρκικὸ πόλεμο καὶ τὴ συνθήκη τοῦ Κιουτσοῦκ Καϊναρτζῆ τὸ 1774, ὁ ἅγιος Κοσμάς ξαναπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ παρουσιάστηκε στὸν νέο Πατριάρχη Σωφρόνιο Β΄, ὅπου καὶ ἀνανέωσε τὴ γραπτὴ ἄδεια τῶν ἱεραποστολικῶν του περιοδειῶν¹⁰. Τὴ φορὰ αὐτὴ τὸ ἰδιάζον τῆς τρίτης ἀπόπειράς του ἦταν ὅτι διερχόταν μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῆς ἀποτυχημένης ἐπανάστασης τοῦ Ὀρλώφ, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκε ὡς «ὁ ἅγιος τῶν σκλάβων»¹¹. Τὰ μέρη ποὺ ἐπισκέφτηκε ὁ ἅγιος Κοσμάς κατ' αὐτὴ τὴν περιοδεία εἶναι τὰ ἐξῆς: Πάρος, Νάξος, Μύκονος, Σέριφος, Μῆλος, Κρήτη, Ρόδος, Ἀστυπάλαια, Ἅγιον Ὅρος, Καλαμπάκα, Χαλκιδική, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Σιάτιστα, Πίνδος, Γράμμος, Γρεβενά, Ἀνασελίτσα, Σέλτσα, Καστοριά, Μοσχόπολη, Δελβίνο, Συρακάτες, Δρυμάδες, Τεπελένι, Χειμάρρα, Ἀργυροκάστρο, Δρόβιανη, Δίβρη, Βήσσανη, Σενίτσα, Κονίσπολη, Μουζίνα, Πλεσιβίτσα, Λιμπόχοβο, Δελβινάκι, Μεσοπόταμος, Καλαμᾶς, Παραμυθιά, Μαργαρίτι, Πάργα, Σούλι, Δερβίζιανα, Ἄρτα, Λοῦρος, Λευκάδα, Βάλτος, Ἄκαρνανία, Αἰτωλία, Χαλκιάδες, Τσαμαντᾶς, Πρέβεζα, Λευκάδα, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθος, Κέρκυρα, Ἅγιοι Σαράντα, Νίβιτσα, Ἅγιος Βασίλειος, Πικέρνι, Κυπαριό, Βοῦνο, Παλέρμο, Δρυμάδες, Παλάσσα, Δουκάτες, Κάννινα, Αὐλώνα, Παλαιὰ Ἄρτα, Καράγια, Κορυτσά, Καστοριά, Μοναστήρι, Μπότσοβο, Λαψίστα, Κρασιά, Καλαρρύτες, Συρράκο, Μέτσοβο, Ζίτσα, Παραμυθιά, Πάργα, Πρεμετή, Τεπελένι, Δίβρη, Ἰωάννινα, Βαρυάδες, Παπαδάκες, Ἀχρίδα, Στρούγκα, Ρέστα, Πογδάρες, Χάσια, Θεσσαλία, Βωβοῦσα, Ζαγόρια, Σούλι, Κούρεντα, Τσαρκοβίτσα, Ζάλογγο, Παραμυθιά, Φιλιάτες, Μαργαρίτι, Σαμαρίνα, Σαγιάδα, Φανάρι, Ἀγιά, Βασιλικό, Κακούσιοι, Πωγώνι, Δρόβιανη, Μουζίνα, Χάλιον, Κρόγγους, Σενί-

9. Λ. ΤΣΑΚΙΡΙΔΗ, *Ὁ Ἅγιος Κοσμάς*, ὅπ.π., σ. 51, ὅπου παρατίθενται τὰ πῶ πάνω μέρη.

10. Κ. ΜΑΚΡΥΚΩΣΤΑ, *Κοσμάς ὁ Αἰτωλός*, ὅπ.π., σ. 60.

11. Λ. ΤΣΑΚΙΡΙΔΗ, *Ὁ Ἅγιος Κοσμάς*, ὅπ.π., σ. 56.

τσαλ, Λέκλιν, Έρίντην, Κάργιανη, Χειμάρρα, Μπεράτι καὶ Καλικόν-
τασι, ὅπου καὶ ἔλαβε τὸν στέφανο τοῦ μαρτυρίου διὰ ἀπαγχονισμοῦ¹².

3. Κηρυγματική πρακτική

Κατὰ τὶς περιοδοεῖες τοῦ «συνήθειαν εἶχεν ὁ Ἅγιος ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαινε νὰ διδάξει, νὰ παίρνει πρῶτα τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα τοῦ τόπου, ἢ ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ὁμοίως νὰ στέλλῃ ἀνθρώπους Χριστιανοὺς νὰ παίρνουν τὴν αὐτὴν ἄδειαν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐξουσιαστᾶς, καὶ ἔτσι ἐκήρυττεν ἀνεμποδίστως»¹³. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ βασικὸ δεδομένο ὁ ἅγιος, διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι-
δασκε μὲ ἀπλότητα καὶ ἡρεμία τὴν Ὁρθόδοξη πίστη, χωρὶς τὴν παρα-
μικρὴ ἀπόκλιση ἀπὸ αὐτή¹⁴.

«Ὁ Πανάγαθος λοιπόν, ἀδελφοί μου, καὶ πολυέλεος
Θεὸς εἶναι ἓνας. Εἶναι δὲ καὶ Τριάς, Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγι-
ον Πνεῦμα ἓνα φύσις, μία δόξα, μία βασιλεία, ἓνας Θεός.
Εἶναι δὲ ἀκατάληπτος, ἀνερμήνευτος, παντοδύναμος, ὅλος
φῶς, ὅλος χαρὰ, ὅλος εὐσπλαχνία, ὅλος ἀγάπη. Δὲν ἔχομεν
κανένα παράδειγμα νὰ παρομοιάσωμεν τὴν Ἁγίαν Τριάδα,
ἐπειδὴ καὶ δὲν εὐρίσκεται ἄλλο εἰς τὸν κόσμον. Μὰ διὰ
νὰ λάβει παραμικρὴν βοήθειαν ὁ νοῦς μας, φέρουν μερι-
κὰ παραδείγματα οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας. Σιμὰ εἰς τὰ
ἄλλα μᾶς φέρνουν καὶ τὸν ἥλιον. Ὁ ἥλιος ἠξέυρομεν ὅλοι
πὼς εἶναι ἓνας, ἓνας εἶναι καὶ ὁ Θεός· καὶ καθὼς ὁ ἥλι-
ος φωτίζει τοῦτον τὸν κόσμον τὸν αἰσθητὸν, οὕτω καὶ ἡ
Ἁγία Τριάς, ὁ Θεός, φωτίζει τὸν νοητὸν. Εἴπομεν, ἀδελφοί

12. Οἱ πληροφορίες γιὰ τὰ ἐν λόγῳ μέρη βρίσκονται στοῦ: Λ. ΤΣΑΚΙΡΙΔΗ, Ὁ Ἅγιος Κοσμάς, σσ. 55-56. Πρβλ. Θ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ (Ἀρχιμ.), Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὅπ.π., σσ. 49-50.

13. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Νέον Μαρτυρολόγιον, ὅπ.π., σ. 206. Πρβλ. Α. ΚΑΝΤΙΩΤΗ, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὅπ.π., σσ. 302-303, ὅπου παρατίθεται ἡ Ἐπι-
στολὴ τοῦ ἁγίου πρὸς τὸν τοποτηρητὴ τῆς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, διὰ τῆς
ὁποίας ζητᾶ ἄδεια νὰ διδάξῃ στὴν περιοχὴ του.

14. Γ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ, Ἀθθεντικοὶ ποιμένες, ὅπ.π., σ. 105.

μου, πὼς ὁ ἥλιος εἶναι ἕνας, μὰ εἶναι καὶ τρία μαζί· ἔχει ἀκτίνας, ὅπου ἔρχονται εἰς τὰ ὄμματά μας ὡσάν γραμμαί, ὡσάν κλωσταί . ἔχει καὶ φῶς, ὅπου ἐξαπλώνεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μὲ τὸν ἥλιον ὁμοιάζομεν τὸν ἀναρχον Πατέρα, μὲ τὰς ἀκτίνας τὸν συνἀναρχον Υἱόν, καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ ὁμοούσιον Πνεῦμα. Εἶναι καὶ ἄλλος τρόπος νὰ καταλάβετε τὴν Παναγίαν Τριάδα. Πῶς; νὰ ἐξομολογηθῆτε καθαρὰ, νὰ μεταλάβετε τὰ ἄχραντα Μυστήρια μὲ φόβον καὶ μὲ εὐλάβειαν καὶ τότε θὰ σᾶς φωτίσει ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος νὰ καταλάβετε καλύτερα. Αὐτὴν τὴν Παναγίαν Τριάδα ἐμεῖς οἱ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ δοξάζομεν καὶ προσκυνοῦμεν· αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα ὅσοι λέγονται Θεοὶ εἶναι δαίμονες. Καὶ ὄχι μόνον ἐμεῖς πιστεύομεν, δοξάζομεν, προσκυνοῦμεν τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἀλλὰ ὡσάν τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡσάν τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, προφηταί, ἀπόστολοι, μάρτυρες, ἀσκηταὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα των διὰ τὴν ἀγάπην τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἠγόρασαν τὸν παράδεισον καὶ χαίρονται πάντοτε. Ὅμοίως ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἠρνήθησαν τὸν κόσμον, ἔφυγαν εἰς τὰς ἐρήμους, ἀσκήτευσαν εἰς ὄλην τὴν ζωὴν, καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν παράδεισον. Ἐπίσης ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔζησαν μέσα εἰς τὸν κόσμον μὲ σωφροσύνη καὶ παρθενία, μὲ νηστεῖες, προσευχάς, ἐλεημοσύνες, μὲ ἔργα καλὰ, καὶ πέρασαν καὶ ἐδῶ καλὰ καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρονται πάντοτε.

Δὲν εὐρίσκεται τόπος ὅπου νὰ λείπει ὁ Θεός. Πρέπει καὶ ἐμεῖς οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί, ὅταν θέλομεν νὰ κάμομεν καμίαν ἁμαρτίαν, νὰ στοχαζόμεθα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ μᾶς βλέπει· νὰ ἐντρεπόμεθα τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀγίους, καὶ μάλιστα τὸν ἄγγελον τὸν φύλακα τῆς ψυχῆς μας, ὅπου μᾶς βλέπει. Ἀπὸ ἕνα μικρὸν παιδίον ἐντρεπόμεθα, ὅταν θὰ κάμομεν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πῶς νὰ μὴν ἐντρεπόμεθα ἀπὸ τόσους ἀγίους καὶ ἀγγέλους;».

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πετύχαινε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου σκέψης καὶ δράσης τῶν Χριστιανῶν: «*συνεργούσης τῆς θείας χάριτος πολλοὺς καὶ μεγάλους καρπούς*» ἔφερε. Ἔτσι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ χιλιάδες προσέτρεχαν στὰ κηρύγματα τοῦ ἁγίου, παραδέχονταν «*ὅτι εἰς τοὺς καιροὺς των ἐφάνη ἓνας νέος Ἀπόστολος*»¹⁵. Ὅντως, αὐτοὶ ποὺ ἔφταναν ἀπὸ παντοῦ γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν ἦταν χιλιάδες. Ὅπου καὶ νὰ πήγαινε ὁ ἅγιος γινόταν μεγάλη σύναξη τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ διδασχὴ γινόταν πάντοτε σὲ ἀνοικτὸ χῶρο, ἀφοῦ καμία Ἐκκλησία δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ φιλοξενήσει τὸ πλῆθος τῶν χιλιάδων ἀκροατῶν του¹⁶.

Κατὰ τὶς περιοδεῖς του εἶχε μαζί του σαράντα ἢ πενήντα ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι τὸν βοηθοῦσαν στὶς ἱεροπραξίες. Προτοῦ φτάσει σὲ κάποιον μέρος, ἐνημέρωνε ἐκ τῶν προτέρων τοὺς κατοίκους, ζητώντας τους νὰ ἐξομολογηθοῦν, νὰ νηστεύσουν καὶ νὰ ἀγρυπνήσουν¹⁷. Μαζί του εἶχε ξύλινα κινητὰ μανουάλια, κάθε ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων χωροῦσε ἑκατὸ κεριά. Μοιράζοντας σὲ ὄλους δωρεὰν κεριά, ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς νὰ διαβάσουν τὸ Εὐχέλαιο, ὕστερα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὄλοι χρίονταν καὶ κατόπιν ἔκανε τὴ διδασχὴ. Ὅλα τοῦτα τὰ συνδύαζε καὶ μὲ τὴν ὑλικὴ τροφή, ἀφοῦ προσέφερε σὲ ὄλους τὴ στοιχειώδη βρώση. Ὁ ἅγιος Κοσμάς «*ἐπρόσταζεν ἀπὸ τὸ ἑσπέρας καὶ ἡτοιμάζαν σακκία πολλὰ ψωμὶ καὶ καζάνια σιτάρη βρασμένον ἔπειτα τὸ ἐπήγαιναν ἔξω εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἤθελε νὰ διαβῆ ὁ λαός, καὶ οὕτως ἔπαιρναν ὄλοι ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἐσυγχώρουν ζώντας καὶ τεθνεώτας*»¹⁸.

«Εἶναι πολλοὶ παπᾶδες ἐδῶ; Κάμνετε τὸν κόπον,
ἅγιοι ἱερεῖς, νὰ σηκωθῆτε ἐπάνω νὰ ἰδῶ, εἴσθε πολλοί;
Ἄγιοι ἱερεῖς, μοῦ κάμνετε μίαν χάριν, νὰ διαβάσωμεν ἓνα
ἅγιον Εὐχέλαιον, νὰ χρισθοῦν οἱ χριστιανοὶ ἀδελφοί μας;

15. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, ὅπ.π., σ. 203.

16. Α. ΚΑΝΤΙΩΤΗ, *Κοσμάς ὁ Αἰτωλός*, ὅπ.π., σσ. 54-56.

17. Μ. ΜΑΜΑΣΟΥΛΑ, *Πατροκοσμάς, Ἱεροουργὸς τοῦ λόγου & τῆς πράξης*, Ἀργίνιο 2001, σ. 22.

18. Α. ΚΑΝΤΙΩΤΗ, *Κοσμάς ὁ Αἰτωλός*, ὅπ.π., σ. 58.

-Ορισμός σου, ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

-Ἔχω φλωρία πολλὰ νὰ σᾶς πληρώσω, μὰ δὲν σᾶς τὰ δίδω. Θέλω χάρισμα, διότι μὲ πληρωμὴν δὲν ἐνεργεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, τοῦ Παναγίου Πνεύματος· διότι ἔτσι λέγει ὁ Χριστός μας: “Χάρισμα σᾶς ἔδωσα ἐγὼ τὴν χάριν μου, χάρισμα νὰ τὴν δίδετε καὶ σεῖς εἰς τοὺς ἀδελφούς σας”. Τὸ κάμνετε, ἅγιοι ἱερεῖς;

-Μάλιστα, ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

-Παρακαλῶ καὶ ἐγὼ τοὺς χριστιανούς καὶ σᾶς συγχωροῦν δι’ αὐτὸ τὸ χάρισμα. Θέλετε νὰ βάλω τοὺς χριστιανούς νὰ σᾶς συγχωρήσουν, ἢ δὲν ἔχετε ἁμαρτίας; Καὶ σᾶς φιλεύω αὔριον ἀπὸ ἓνα βιβλίον, ὄχι διὰ πληρωμὴν, ἀλλὰ διὰ μίαν εὐχὴν.

-Ορισμός σου.

-Σᾶς παρακαλῶ, χριστιανοὶ μου, νὰ εἰπῆτε διὰ τοὺς ἁγίους ἱερεῖς, ὅπου θὰ σᾶς διαβάσουν τὸ ἅγιον Εὐχέλαιον, τρεῖς φορές: ὁ Θεὸς συγχωρήσει καὶ ἐλεήσει αὐτούς. Ἄν θέλετε καὶ ἡ ἀγιωσύνη σας ζητήσατε συγχώρησιν. Ἄγιε, ἐφημέριε, μοῦ χρειάζονται ἀπόψε νὰ ἐτοιμάσης εἴκοσι φλιντζάνια καὶ δύο ὀκάδες λάδι. Χριαλίδια ἔχει τὸ παιδί τὸ ἰδικό μου καὶ σοῦ δίδει. Καὶ ἂν θέλης, περιπάτησε, παπᾶ μου, εἰς τὰ σπίτια νὰ μαζεύσης καμμιά δεκαριά ὀκάδες λάδι, καὶ βάνεις διὰ τὸ Εὐχέλαιον μία ὀκά, καὶ τὸ ἄλλο τὸ δίνεις τῆς παπαδιᾶς καὶ τὸ τρώγει. Δὲν εἶναι καλὰ ἔτσι; Τὸ κάμνεις;

-Τὸ κάμνω, ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

-Ἄν δὲν τὸ κάμης, αὔριον σὲ κηρύττω ψεύστη καὶ σὲ ἐντροπιάζω. Σηκωθῆτε ἐπάνω δέκα ἐντόπιοι· ἀκούσατε. Οἱ πέντε νὰ κάμετε ἀπόψε δεκαπέντε σακκιά· καὶ σεῖς αἱ γυναῖκες νὰ φέρετε ψωμί καὶ τὸ σιτάρι ἀπόψε· καὶ σεῖς οἱ πέντε νὰ σταθῆτε ἐπίτροποι, καὶ νὰ κόψετε τὰ ψωμιά καὶ νὰ τὰ βάλετε μέσα στὰ σακκιά, καὶ τὸ σιτάρι. Τὸ κάμνετε;

-Τὸ κάμνομεν, ἅγιε τοῦ Θεοῦ.

-Εσεῖς οἱ ἄλλοι πέντε νὰ φέρετε πέντε καζάνια νερὸ ἀπόψε νὰ ξημερωθοῦν ἔτοιμα διὰ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Χριστὸν αὖριον νὰ τὰ εὐλογήσῃ καὶ νὰ πάρουν οἱ χριστιανοὶ δι' ἁγιασμόν. Τὸ κάμνετε;

-Τὸ κάμνομεν, ἅγιε τοῦ Θεοῦ».

(συνεχίζεται)

*Πανοραμικὴ ἄποψη
τῆς ἀνακαινισμένης Ἱ.Μ. τοῦ Ἁγ. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ
στὸ Κολικόντασι τῆς Ἀλβανίας.*

ΑΓΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ο ΠΕΡΣΗΣ¹

Ματθαίου Ματθαίου
Φιλολόγου

Ο Άγιος Αναστάσιος ἔλκει τὴν καταγωγή του ἀπὸ τὴν Περσία. Γεννήθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 7^{ου} αἰώνα, ὅταν βασιλιάς τῆς Περσίας ἦταν ὁ Χοσρόης, τοῦ δὲ Βυζαντίου αὐτοκράτορας ἦταν ὁ Ἡράκλειος. Ἐλαβε δὲ κατὰ τὴ γέννησή του τὸ ὄνομα Μαγουνδάτ, καὶ ἀπὸ πολὺ μικρὴ ἡλικία διδάχθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του τὴν τέχνη τῆς μαγείας. Ὅταν ὁ Μαγουνδάτ μεγάλωσε, εἰσῆλθε στὸ τάγμα τῶν τηρώνων, δηλαδὴ τῶν νεοσυλλέκτων:

«Οὗτος χώρας μὲν ἦν τῆς Περσίδος Ραζήχ καλουμένης, χωρίου δὲ Ρασουνί, ὄνομα δὲ αὐτῷ Μαγουνδάτ, υἱὸς δὲ ὑπῆρχεν μάγου τινὸς Βαῦ τοῦνομα, ὃς καὶ διδάσκαλος ὑπάρχων τῶν μαγικῶν μαθημάτων, ἐπαίδευσεν καὶ αὐτὸν ἐκ παιδόθεν τὰ μαγικά. Γενόμενον δὲ νεανίαν συνέβη κρατηθῆναι αὐτὸν εἰς τίρωνα σὺν καὶ ἄλλοις πολλοῖς καὶ εἶναι ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν Περσῶν πόλει ἐπὶ Χοσρόου τοῦ βασιλέως»².

Κατὰ τὸ ἔτος 614, ὅταν οἱ Πέρσες κυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, κατέστρεψαν τὰ ἱερὰ προσκυνήματα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἀφαίρεσαν ὅλα τὰ ἱερὰ σκεύη, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὰ μετέφεραν στὴν Περσία. Ἡ ἐκεῖ παρουσία ὁμῶς τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ ἔλκυσε στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ πολλοὺς εἰδωλολάτρεις, μαζί καὶ τὸν Μαγουνδάτ:

1. Τὸ παρὸν συντάχθηκε μετὰ βᾶση τὴν ἔκδοσιν τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Πέρσου ἀπὸ τὸν Β. FLUSIN, *Saint Anastase le Perse et l' Histoire de la Palestine au debut du VIIe siecle, tome premier. Les Textes*, Paris 1992, σσ. 41-91.

2. *Βίος καὶ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου*, ἔκδ. Β. Flusin, ὄπ.π., σ. 47.

«Ἐπιστὰς γὰρ ὡς εἴρηται τῇ Περσίδι ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς τοῦ σωτῆρος καὶ τὰς τῆς χάριτος καὶ δυνάμεως αὐτοῦ ἀκτῖνας ἐκλάμψας πανταχοῦ, φόβον μὲν καὶ κατά- πληξιν τοῖς ἀπίστοις ἐνετίθει, χαρὰν δὲ καὶ εὐφροσύνην ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἐνεποίει. Φήμης δὲ πανταχοῦ τῆς χώρας διαθεούσης περὶ αὐτοῦ, ἡρώτα ὁ προειρημένος τίρων Μαγουνδάτ ὁ καὶ Ἀναστάσιος, τὸ τί ἂν εἴη. Καὶ ἀκούσας λεγόντων ὅτι ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἤκει ἐνταῦθα, εὐθέως ὥσπερ γῆ ἀγαθὴ δεξαμένη ὑετὸν ἐπιτηδεῖα πρὸς καρποφορίαν γίνεται, οὕτω κάκεῖνος τότε δεξάμενος διὰ τῆς ἀκοῆς τὸ πολῦτιμον ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ βάθει τῆς ἑαυτοῦ καρ-

δίας ὡσπερ θησαυρὸν ἐναπέθετο»³.

Θέλοντας ὁ Μαγουνδάτ νὰ βαπτισθεῖ, πάει στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου συναντᾷ τὸν πρεσβύτερο Ἡλία, ὁ ὁποῖος τὸν ὀδηγεῖ στὸν ναὸ τῆς Ἀναστάσεως. Αὐτὸς διεῖδε τὸν πόθο του νὰ γίνεи χριστιανὸς καὶ τὸν ὀδήγησε στὸν Πατριάρχη Μόδεστο, ὁ ὁποῖος τὸν βαπτίζει καὶ τοῦ δίδει τὸ ὄνομα Ἀναστάσιος:

«ὡς θεόπεμπτον ὑποδεξάμενος υἱὸν καὶ ἀναγαγὼν τὰ κατ' αὐτὸν Μοδέστῳ τῷ ὀσιωτάτῳ πρεσβυτέρῳ τὸ τηρικαῦτα τοποτηρητῆ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἐποίησεν αὐτὸν βαπτισθῆναι»⁴.

Ὁ Ἀναστάσιος στὴ συνέχεια ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία νὰ γίνεи μοναχὸς καὶ ὁ Ἡλίας τὸν «ἀπάγει» εὐθέως στὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου. Στὸ μοναστήρι τὸν ὑποδέχεται ὁ ἡγούμενος Ἰουστῖνος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἔκηρε μοναχό:

«Ὅς τοῦτον παραλαβὼν τῇ ἑαυτοῦ συνοδίᾳ συνηρίθμησεν ἐν ἰνδικτικῶνι ὀγδόῃ, βασιλεύοντος Ἡρακλείου τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου, ἔτους δεκάτου τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἔδωκεν δὲ αὐτῷ ἐπιστάτην ἓνα τῶν ἑαυτοῦ γνησίων μαθητῶν ὁ ἀββᾶς, ἄνδρα συνετόν, ὃς καὶ ἐδίδαξεν αὐτὸν τὰ τε γράμματα τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὸ ψαλτήριον. Καὶ ἀποθρίζας αὐτὸν καὶ τὸ ἅγιον σχῆμα τῶν μοναχῶν ἐνδύσας, ὡς υἱὸν ἀνέθρεψεν γνήσιον»⁵.

Στὴν ἐπτάχρονη παραμονή του στὴ μονὴ ἐπιδεικνύει ἄριστη δι-αγωγή καὶ ἔχει ἔντονη τὴν ἐπιθυμία τοῦ μαρτυρίου. Ἔτσι, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὸν πόθο του, ἀναχωρεῖ λάθρα ἀπὸ τὸ μοναστήρι, «μηδὲν λαβὼν παντελῶς εἰ μὴ ἃ ἐφόρει»⁶.

Φτάνει στὴν Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης καὶ συγκεκριμένα στὸν ναὸ τῆς Θεοτόκου, ὅπου παραμένει γιὰ δύο μέρες καὶ ἀκολούθως καταλύει στὸν ναὸ τῆς ἁγίας Εὐφημίας. Ἐκεῖ βλέπει ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸ με-

3. Ὅπ.π.

4. Ὅπ.π., σ. 51.

5. Ὅπ.π., σ. 53.

6. Ὅπ.π., σ. 57.

ρικούς μάγους από την Περσία, οι όποιοι επιδίδονταν σε μαγείες. Τους ἐλέγχει με ἔντονο τρόπο, ὅμως κάποιοι Πέρσες στρατιῶτες τὸν ἀναγνωρίζουν (στὴν Περσία ὁ Ἀναστάσιος ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ), τὸν συλλαμβάνουν καὶ τὸν ὀδηγοῦν στὴ φυλακὴ. Ἐκεῖ δικάζεται ἀπὸ τὸν ἄρχοντα Μαρζαβανᾶ, ὁ ὅποιος με κολακεῖες προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσει νὰ ἀρνηθεῖ τὸν Χριστό:

«Ἄφες τὴν πλάνην ταύτην καὶ ἐπίστρεψον εἰς τὴν πρώτην θρησκείαν σου, καὶ παρέχόμεν σοι καὶ ἄλογα καὶ μυλιαρήσια καὶ συγκρότησιν μεγάλην»⁷.

Αὐτὸς ὅμως ἐπιδεικνύει πλήρη ἀδιαφορία στὶς δελεαστικὲς ὑποσχέσεις καὶ δέχεται με ὑπομονὴ καὶ καρτερικότητα ὅλους τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὰ μαρτύρια, στὰ ὅποια ὑποβάλλεται. Στὴ φυλακὴ, ὅπου ρίχνεται, προσεύχεται συνεχῶς, ἐνῶ οἱ μοναχοὶ ποὺ στάλθηκαν ἀπὸ τὸν ἡγούμενό του τὸν ἐνισχύουν γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀντέξει τὴ δοκιμασία.

Παραμένοντας ἀνένδοτος μπροστὰ σὲ ὅλες τὶς κολακεῖες καὶ τὰ μαρτύρια, ὀδηγεῖται στὸν βασιλιά Χοσρόη στὴν Περσία. Τὸν συνοδεύει ἕνας ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, ὁ ὅποιος καὶ τὸν ὑπηρετεῖ. Στὴν Περσία ἀνακρίνεται ξανὰ καὶ ὑποβάλλεται σὲ νέα καὶ φρικτὰ μαρτύρια, τὰ ὅποια ὅμως δὲν τὸν κάμπτουν, ἀλλὰ περισσότερο τὸν ἐνδυναμώνουν:

«Ὁ δὲ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἠύχαριστεῖ τῷ Θεῷ καρτερῶν τοὺς πόνους γενναίως. Ἐωρακῶς δὲ ὁ ἄρχων ὅτι οὐδὲν πλέον ἀνύει – μᾶλλον γὰρ ταῖς τοιαύταις ἀλγηδόσιν ὥσπερ σίδηρος τῷ ψυχρῷ ὕδατι ἐστομοῦτο, τῇ θείᾳ χάριτι δυναμούμενος –, ἐκέλευσεν βληθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, ἕως πάλιν ἀναγάγῃ τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτοῦ»⁸.

Βλέποντας λοιπὸν ὁ Χοσρόης ὅτι ὁ Ἀναστάσιος με κανένα τρόπο δὲν μεταπείθεται, διατάζει τὸν θάνατό του. Ἔτσι ὀδηγεῖται μαζὶ με ἄλλους ἑβδομήντα Χριστιανοὺς κοντὰ σὲ ἕνα ποτάμι, ὅπου ὁ ἴδιος ἀποκεφαλίζεται, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι θανατώνονται διὰ πνιγμοῦ:

«Τελειοῖ δὲ τὸν ἀγῶνα τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ὁ καλλίνικος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσιος κατὰ τὴν δευτέραν

7. Ὁπ.π., σ. 61.

8. Ὁπ.π., σ. 81.

καὶ εἰκάδα τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς πρώτης ἰνδικτιῶνος, ἔτους ἑπτακαιδεκάτου τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ πεντεκαιδεκάτου Κωνσταντίνου τοῦ θεοφυλάκτου υἱοῦ αὐτοῦ»⁹.

Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τιμᾶται τὴν 22^α Ἰανουαρίου, ἡμέρα τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ του¹⁰.

9. Ὅπ.π., σ. 87.

10. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, τ. Β', σσ. 56-57.

